Civil és politikai szocializáció erdélyi magyar középiskolások körében

Kutatási jelentés

Varga Szilvia

Kolozsvár, 2020

BÁLVÁNYOS INTÉZET

Az adatfelvételt a *TT Research & Communication* szociológiai közvéleménykutatásokat és kvalitatív kutatásokat végző cég végezte.

Adatfelvétel időpontja: 2019. április – december

Megvalósult a Magyar Kormány támogatásával

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Tartalom

I. Bevezető 4
II. Módszertan és alapadatok 6
III. Eredmények 13
1. Politikáról alkotott kép. Informálódás 13
2. Demokrácia és Románia aktuális helyzete 20
3. Állampolgári részvétel és aktivitás 27
4. Interetnikus viszonyok 37
IV. Összegzés 39
V. Táblázatok és ábrák listája 42
1. Táblázatok 42
2. Ábrák 43

I. Bevezető

A 2018-2019-es, illetve a 2019-2020-as tanévben a Bálványos Intézet együttműködve a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetemmel kutatást végzett, melynek célja feltérképezni az erdélyi magyar fiatalok politikáról alkotott képét, politikai kultúráját és politikai szocializációját. Ennek érdekében Erdély nyolc városában végeztünk reprezentatív kérdőíves kutatást a 11. és 12. osztályosok körében. Ezek a városok: Csíkszereda, Kolozsvár, Marosvásárhely, Nagyvárad, Sepsiszentgyörgy, Szatmárnémeti, Székelyudvarhely és Temesvár. Azért is tartottuk fontosnak ezt a csoportot megcélozni, mert ők azok a fiatalok, akik felnőtté válásuk küszöbén állnak, és a közelgő parlamenti választásokig többségük, 18. életévüket betöltve már urnához is járulhat, az elkövetkező időszakban pedig nagykorúként lehetőségük lesz egyre több tevékenységbe bekapcsolódni.

Almond és Verba szerint a politikai kultúra „a specifikusan politikai orientációkra, a politikai rendszerrel és a rendszer egyes összetevőivel szembeni attitűdökre, az embernek a rendszerben játszott szerepét illető felfogásmódokra vonatkozik."[1] Három dimenziót különítenek el, amelyek mentén szerintük vizsgálandó az egyén politikai kultúrája; ezek a kognitív- (a politikai rendszerrel kapcsolatos ismeretek), affektív- (a politikai rendszerrel és szereplőivel kapcsolatos érzületek) és értékelő orientációk (ítéletek és nézetek). Jelen kutatásban és a kérdőív összeállítása során főleg az utóbbi kettőre fektettük a hangsúlyt, ugyanis a diákok meglátásait szerettük volna feltérképezni, oly módon, hogy a kitöltés során ne a „jó választ" keressék, hanem valóban a véleményüket fogalmazzák meg.

A politikai szocializáció egy folyamatként értelmezhető, amely során az egyén – jelen esetben a diákok – politikai világképe és politikai személyisége formálódik, miközben folyamatos interakcióban van a politikailag megformált társadalommal.[2] Mindez feltételezi egyrészt az egyén befogadó készségét, aki ismereteket és különböző mintákat sajátít el, valamint a közösség átadó szerepét, amely áthagyományozza ezeket.[3] Bognár azonban felhívja a figyelmet az „áthagyományozó" fél hiányára sok esetben. Rendszerváltás előtt adott volt a felülről jövő, központosított hatás, ezzel szemben ma az iskola úgy véli, a politikáról alkotott

[1] Almond, Gabriel – Verba, Sidney (1997): Állampolgári kultúra. Bevezetés a politikai kultúrába. *Szociológiai Figyelő* 1–2, 10. o. [http://www.c3.hu/%7Eszf/Szofi97/Sz97-03/Sz97-03-Fr.htm]

[2] Szabó Ildikó – Falus Katalin (2000): Politikai szocializáció közép-európai módra. A magyar sajátosságok. *Magyar Pedagógia*, 100. évf. 4, 383. o.

[3] Sólyom Andrea (2011): Politikai kultúra és társadalmi értékek. In: Kiss Tamás – Barna Gergő (szerk.): *Erdélyi magyar fiatalok. Összehasonlító elemzés.* Kolozsvár, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet és Kriterion Könyvkiadó, 269. o.

kép kialakítása magánügy, és igen kevésszer vállal szerepet ebben a folyamatban, ezzel pedig egy szocializációs „vákuum” keletkezik. Ugyanakkor Bognár azt is hozzáteszi, hogy vannak esetek, amikor a család nem tud demokráciára nevelni, mivel a szülők még az „előző rendszerben” szocializálódtak.[4] A kutatás során arra is igyekeztünk választ kapni, hogy az erdélyi magyar fiatalok esetében kik azok, akik leginkább hatást gyakorolnak a politikáról alkotott vélemény kialakításában.

A kutatás során a diákok politikáról, a társadalomról és az ország helyzetéről alkotott véleményét négy nagyobb kérdéskör mentén vizsgáltuk, amelyek a jelentés négy alfejezetét képezik: politikáról alkotott kép és informálódás, demokrácia és Románia aktuális helyzete, állampolgári részvétel és aktivitás, interetnikus viszonyok.

[4] Bognár Adrienn (2015): A fiatalok politikai attitűdjei. *Kultúra és Közösség* IV. folyam VI. évfolyam, 96. o.

II. Módszertan és alapadatok

Felmérésünket kvantitatív módszerrel, kérdőíves kutatással végeztük. A kérdőív két részt, két különálló kutatás kérdéseit foglalta magába: az első felében a civil és politikai szocializációra vonatkozó témák jelentek meg, amelyek bemutatására sor kerül a következőkben, a második rész pedig a nyelvtanulást és nyelvi attitűdöket volt hivatott vizsgálni. A nagyobb kérdéskörökön belül az 1. táblázatban felvázolt kérdések kaptak helyet.

1.táblázat A kérdőív témakörei és a hozzá tartozó kérdések

Téma	Indikátor, kérdés
Politikáról alkotott kép. Informálódás	➢ milyen szóval asszociálja a politikát ➢ melyek a legfontosabb témák a családban és a baráti körben ➢ kikkel szokott politikáról beszélni ➢ milyen gyakran olvas és beszélget politikáról, esetleg vitatkozik miatta ➢ milyen gyakran néz híreket ➢ milyen főbb politikával kapcsolatos eseményről hallott az utóbbi időben
A demokráciáról alkotott kép Románia aktuális helyzetének értékelése	➢ fogalmazza meg egy mondatban, hogy mit ért a demokrácia alatt ➢ felsorolt jellemzők szerinte mennyire tartoznak a demokráciához ➢ különböző országokban (köztük Romániában is) mennyire működik jól a demokrácia egy 0-tól 10-ig terjedő skálán ➢ különböző országok (köztük Romániának is) fejlettségének megítélése egy 0-tól 10-ig terjedő skálán ➢ összességében mennyire elégedett Románia mai helyzetével ➢ milyen politikai rendszer működne manapság jól Romániában ➢ összességében milyen irányba változott a helyzet az 1989 előtti időszakhoz képest ➢ szükség van-e parlamentre ➢ mennyire bízik meg a felsorolt intézményekben ➢ mennyire tartja korruptnak a felsorolt intézményeket
Az állampolgári kötelezettségekkel kapcsolatos elképzelések Aktív részvétel, döntések befolyásolása	➢ a felsorolt kötelezettségek mennyire fontosak ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen ➢ hogyan lépne fel annak érdekében, hogy olyan döntéseket befolyásoljon, amelyek őt is érintik (egyéni és csoportos fellépés)

Téma	Indikátor, kérdés
Választói hajlandóság	➢ mit tenne, ha értesülne különböző aláírásgyűjtési akciókról ➢ tüntetéseken való részvétel ➢ szervezeti tagság ➢ feltételezve, hogy betöltötte 18. életévét, és következő vasárnap választásokat rendeznének, részt venne-e azokon (államelnökválasztás, parlamenti választások, helyhatósági választások, Európai parlamenti választások) ➢ szülei előzőleg részt vettek-e a választásokon ➢ megítélése szerint milyen mértékben számít véleménye a különböző választási formákon
Interetnikus viszonyok	➢ hogyan jellemezné a magyarok és románok, illetve a magyarok és romák viszonyát ➢ hogyan értékeli a kisebbségi jogokat Romániában

A kutatás Erdély nyolc nagyvárosának 11. és 12. osztályos magyar diákságára reprezentatív. Elmondható, hogy mind a nyolc városban a magyarok jelentős számban jelen vannak: Marosvásárhely 56 994 fő (42,8 százalék), Kolozsvár 49 565 fő (15,3 százalék), Nagyvárad 45 305 fő (23,1 százalék), Sepsiszentgyörgy 40 056 fő (73,3 százalék), Szatmárnémeti 35 441 fő (34,6 százalék), Székelyudvarhely 31 665 fő (92,4 százalék), Csíkszereda 29 113 fő (78,3 százalék), Temesvár 15 564 (4,9 százalék).[5]

Az adatgyűjtés időpontja:

- Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely: 2019. április 18. – 2019. május 17. (2018/2019-es tanév);
- Kolozsvár, Nagyvárad, Marosvásárhely, Szatmárnémeti, Temesvár, Csíkszereda: 2019. szeptember 16. – 2019. december 20. (2019/2020-as tanév).

Az alappopulációt a 11. és 12. osztályos magyar diákok képezik, akik tanulmányaikat elméleti, vokacionális/hivatásos típusú, technikum vagy szakiskolai osztályban végzik. Első lépésben az osztályok listájának összeállítására volt szükség minden város esetében. Kiindulópontnak a rendelkezésünkre álló 2017/2018-as SIIIR adatbázist tekintettük, az igazgatókkal való egyeztetés során azonban előfordult, hogy az adatbázist változtatnunk kellett,

[5] 2011-es népszámlálási adatok alapján

ugyanis osztályok szűntek meg vagy alakultak át. Az adatbázisban szereplő osztályokhoz hozzárendeltük a bejutási átlagokat[6] is.

Többlépcsős véletlenszerű mintavételt alkalmazva alapegységnek az osztályokat tekintettük, és a mintába bekerült osztályok esetében a lekérdezés pillanatában minden jelenlevő diák kitöltötte a kérdőívet. Ahhoz, hogy minden kategória képviselve legyen, minden város esetében az elméleti és technikai osztályokat a diákok bejutási átlaga szerint rendeztük csökkenő sorrendbe, míg a vokacionális és szakiskolai osztályok esetében az iskola neve szerint ábécé sorrendbe. Az első osztály véletlenszerű kiválasztással került be a mintába, a többi pedig a megfelelő léptetést alkalmazva, figyelembe véve az osztályok létszámát – a nagyobb létszámú osztályok nagyobb valószínűséggel kerültek be a mintába. Temesváron az alacsony osztály- és diákszám miatt az összes osztályt lekérdeztük.

A lekérdezés pillanatában Sepsiszentgyörgyön 37, Székelyudvarhelyen 47, Kolozsváron 28, Nagyváradon 33, Marosvásárhelyen 59, Szatmárnémetiben 34, Temesváron pedig 6, Csíkszeredában pedig 51 osztály működött. A 295 osztályból 121-et kérdeztünk le, köztük 48 elméleti-, 25 vokacionális, 30 technikumi és 18 szakiskolai osztályt (lásd 2. táblázat).

2.táblázat A lekérdezés tanévében működő osztályok és a lekérdezett osztályok száma

	Összes		Elméleti		Vokacionális		Technikum		Szakiskola	
	Össz. oszt.	Lekérd. oszt.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.
Sepsiszentgyörgy*	37	16	14	7	6	2	10	4	7	3
Székelyudvarhely *	47	14	12	4	12	3	16	5	7	2
Kolozsvár	28	18	14	10	4	3	6	3	4	2
Nagyvárad	33	12	16	4	8	4	7	3	2	1
Marosvásárhely	59	18	17	5	15	5	21	6	6	2
Szatmárnémeti	34	19	18	10	6	3	2	1	8	5
Temesvár	6	6	3	3	2	2	1	1	0	0
Csíkszereda	51	18	16	5	7	3	20	7	8	3
Összesen	295	121	110	48	60	25	83	30	42	18

*a sepsiszentgyörgyi és a székelyudvarhelyi adatok a 2018/2019-es tanévre vonatkoznak

Adataink szerint a 295 osztályban összesen 7732 diák tanult, legtöbben elméleti osztályokban (2971) és technikumban (2116), ezeket követték a vokacionális osztályok (1466) és a szakiskolák (1179). Összesen 2521 diáktól érkezett be (érvényes) kérdőív, településekre

[6] Az egyes osztályokba felvételt nyerő diákok bejutási jegyének átlagát számoltuk ki az Oktatási Minisztérium honlapjának [admitere.edu.ro] adatai alapján. A vokacionális osztályok esetében ezek az adatok nem voltak feltűntetve a honlapon.

lebontva Sepsiszentgyörgyről 340, Székelyudvarhelyről 314, Kolozsvárról 404, Nagyváradról 219, Marosvásárhelyről 392, Szatmárnémetiből 389, Temesvárról 88, Csíkszeredából pedig 375.

3.táblázat A beiskolázott és lekérdezett magyar diákok száma osztálytípus szerint

	Összes		Elméleti		Vokacionális		Technikum		Szakiskola	
	Össz. diák.	Lekérd. diák.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.	Össz.	Lekérd.
Sepsiszentgyörgy*	932	340	400	189	134	42	236	56	162	53
Székelyudvarhely*	1392	314	342	110	328	67	414	83	308	54
Kolozsvár	697	404	356	230	102	79	159	55	80	40
Nagyvárad	756	219	412	89	160	69	131	43	53	18
Marosvásárhely	1586	392	483	111	409	99	560	120	134	62
Szatmárnémeti	850	389	468	198	112	53	52	30	218	108
Temesvár	111	88	58	57	31	16	22	15	0	0
Csíkszereda	1408	375	452	120	190	46	542	155	224	54
Összesen	7732	2521	2971	1104	1466	471	2116	557	1179	389

* a sepsiszentgyörgyi és a székelyudvarhelyi adatok a 2018/2019-es tanévre vonatkoznak

A reprezentativitás javítása érdekében adatainkat súlyoztuk, hogy az egyes kategóriák lekérdezett diákjainak aránya megfeleljen az eredeti arányoknak. Így a végső, súlyozott adatbázis alapján 304 sepsiszentgyörgyi, 454 székelyudvarhelyi, 227 kolozsvári, 246 nagyváradi, 517 marosvásárhelyi, 277 szatmárnémeti, 36 temesvári és 459 csíkszeredai adatsor feldolgozására került sor.

4.táblázat Lekérdezett diákok aránya súlyozás után

	Összes		Elméleti		Vokacionális		Technikum		Szakiskola	
	Lekérd. diák.	Súlyozás utáni arány	Lekérd. diák.	Súlyozás utáni arány	Lekérd. diák.	Súlyozás utáni arány	Lekérd. diák.	Súlyozás utáni arány	Lekérd. diák.	Súlyozás utáni arány
Sepsiszentgyörgy*	340	12,1%	189	5,2%	42	1,7%	56	3,1%	53	2,1%
Székelyudvarhely*	314	18,0%	110	4,4%	67	4,2%	83	5,4%	54	4,0%
Kolozsvár	404	9,0%	230	4,6%	79	1,3%	55	2,1%	40	1,0%
Nagyvárad	219	9,8%	89	5,3%	69	2,1%	43	1,7%	18	0,7%
Marosvásárhely	392	20,5%	111	6,2%	99	5,3%	120	7,3%	62	1,7%
Szatmárnémeti	389	11,0%	198	6,0%	53	1,5%	30	0,7%	108	2,8%
Temesvár	88	1,4%	57	0,8%	16	0,4%	15	0,3%	0	0,0%
Csíkszereda	375	18,2%	120	5,8%	46	2,5%	155	7,0%	54	2,9%
Összesen	2521	100,0%	1104	38,4%	471	19,0%	557	27,4%	389	15,2%

A kérdőívek feldolgozása során a szociális háttérre vonatkozó adatokra (nem, településtípus, az előző tanévben elért tanulmányi átlag és a szülők legmagasabb iskolai végzettsége) és az osztálytípusra független háttérváltozóként tekintettünk. A településeket további két változóba soroltuk, amelyek szintén fontos háttérváltozóknak bizonyultak.

1. Magyarok aránya a településen:
   - 50 százaléknál magasabb: Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely;
   - 25-50 százalék: Marosvásárhely, Szatmárnémeti;
   - 25 százaléknál alacsonyabb: Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár.
2. Település nagysága:
   - 100 ezernél kevesebb lakos: Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely;
   - 100-200 ezer lakos: Marosvásárhely, Nagyvárad, Szatmárnémeti;
   - 300 ezernél több lakos: Kolozsvár, Temesvár.

Osztálytípus szerint elmondható, hogy a megkérdezettek 38 százaléka tanul elméleti-, 19 százalék vokacionális osztályban, 27 százalék technikumban, 15 százalék pedig szakiskolában.

1.ábra Osztálytípus szerinti eloszlás (%)

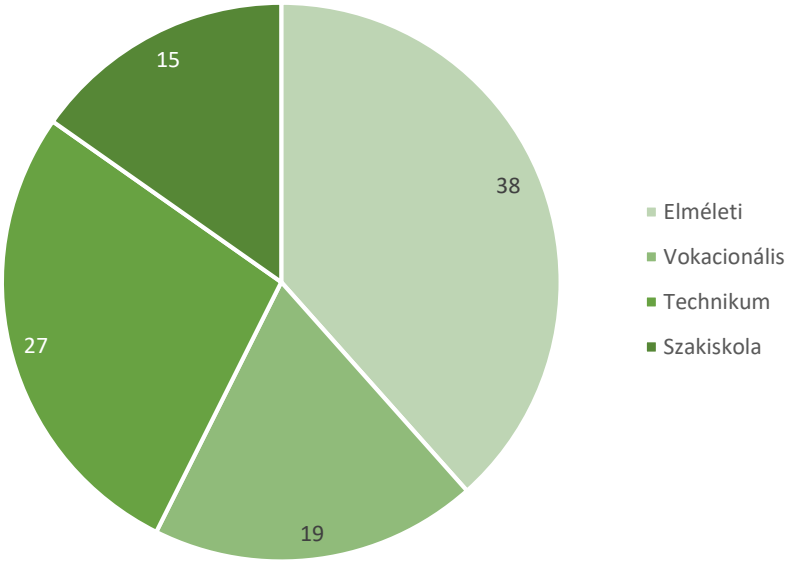

Nemi eloszlásban a kérdőívet kitöltők 44 százaléka fiú, 55 százaléka lány, 2 százalék pedig nem válaszolt erre a kérdésre.

2.ábra Nem szerinti eloszlás (%)

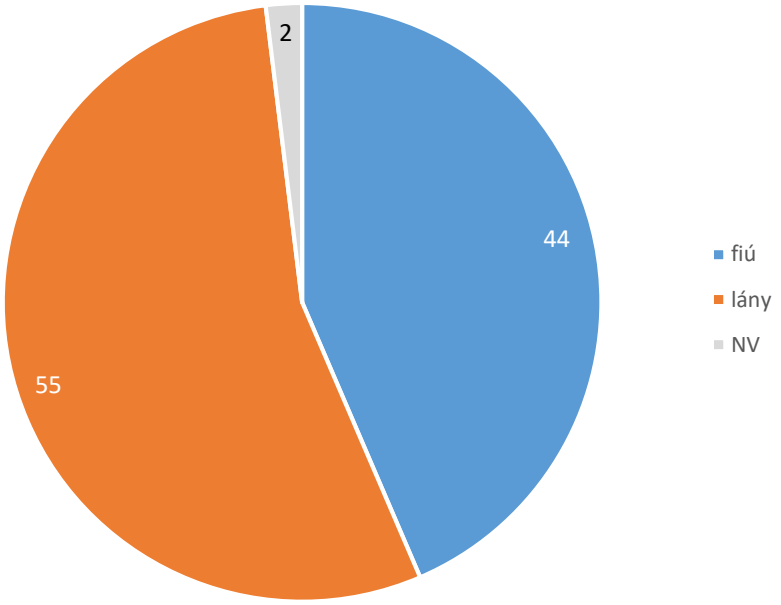

A diákok 40 százaléka származik városból, 46 százalékuk pedig rurális környezetben nőtt fel. 14 százalék nem válaszolt a kérdésre.

3.ábra Településtípus szerinti eloszlás (%)

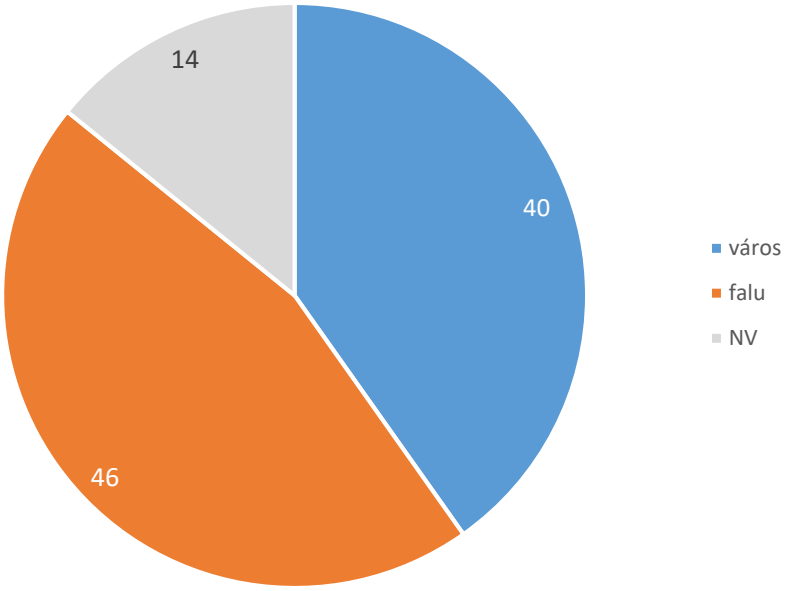

A háttérváltozóink között szerepelt a diákok előző tanévben elért tanulmányi átlaga is. Ebben az esetben eredetileg hat kategóriát különítettünk el, amelyek közül a kitöltők választhattak (9,50-10; 9-9,49; 8-8,99; 7-7,99; 6-6,99; 5-5,99), majd ezeket összevontuk. Így végül elmondható, hogy a megkérdezettek harmadának volt 9-esnél nagyobb átlaga, a 8-8,99-es osztályzatú csoportba tartoznak legtöbben (37 százalék), illetve 27 százaléknak volt 5-7,99 közötti médiája. 3 százalék nem válaszolt a kérdésre.

4.ábra Az előző tanévben elért tanulmányi átlag szerinti eloszlás (%)

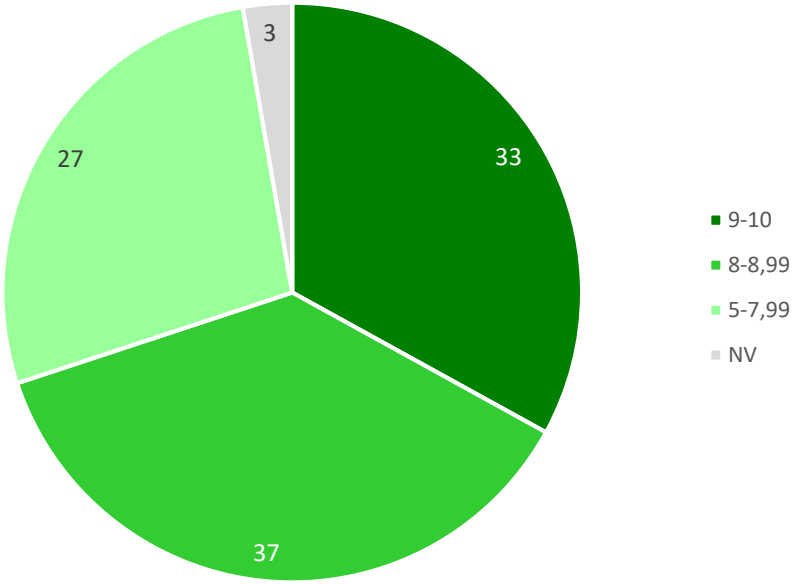

A kérdőívben mindkét szülő legmagasabb iskolai végzettségére vonatkozóan szerepeltek kérdések, amelyeket összevonva szintén három csoportot hoztunk létre: legalább egyik szülő felsőfokú végzettséggel rendelkezik (30 százalék), legalább egyik középfokkal (42 százalék), illetve mindkettőjüknek alapfokú tanulmányai vannak (24 százalék). 4 százalék egyik szülőről sem osztott meg információt.

5.ábra A szülők végzettsége szerinti eloszlás (%)

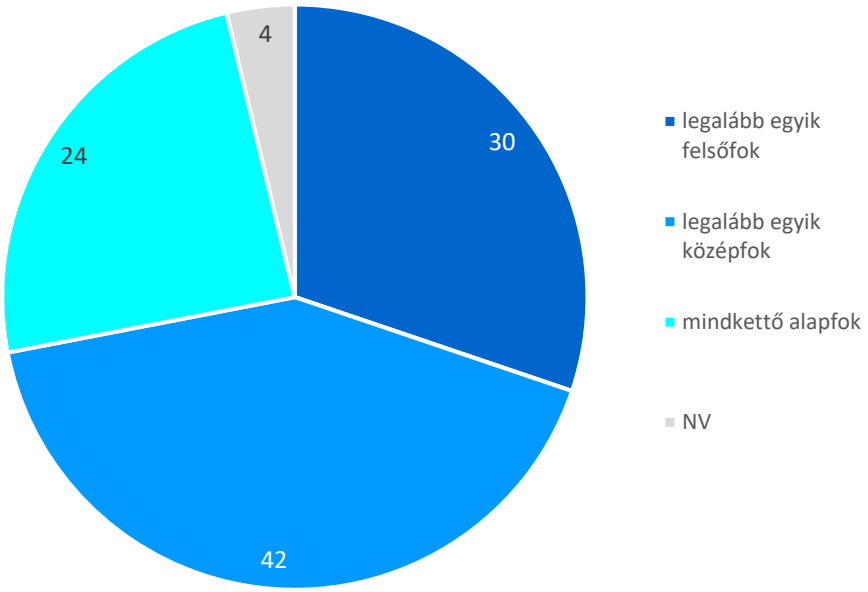

III. Eredmények

1. Politikáról alkotott kép. Informálódás

A kérdőívben nyíltkérdésként szerepelt, hogy milyen szóval asszociálják a diákok a politikát. Jelentős részük valamilyen negatív töltetű szót választott (44 százalék), a kategórián belül pedig a korrupció szerepelt legtöbbször (13 százalék). Emellett gyakori volt a hazugság, hazudozás (6 százalék), pénzmosás, pénzcsalás, lopás, tolvajlás (5 százalék), csalás (4 százalék), pénz (3 százalék) és igazságtalanság (2 százalék) is. Sok esetben nehéz volt egyértelműen szétválasztani a pozitív és semleges töltetű szavakat; végül a válaszok 6 százaléka került be az első kategóriába, míg 13 százalék az utóbbiba. További 13 százalék választott egy politikai intézményt, pártot vagy politikust; ezen belül 3 százalékuk írta általánosan a politikus szót, és 3 százalék nevezett meg egyet. 35 diák (1 százalék) tüntette fel Orbán Viktor miniszterelnök nevét. 1-1 százalék válaszolta a párt szót, illetve nevezett meg egy pártot. Összesen 111 diák (4 százalék) teszi egyenlővé a politikát a választásokkal, a döntéshozással és választójoggal, 4 százalék pedig bizonytalanságot sugalló szóval asszociálja azt (bonyolult, bizonytalanság, zűrzavar stb.). A megkérdezettek 17 százaléka nem tudott dönteni (nem tudom, semmi, mert nem tanítják az iskolában) vagy nem válaszolt.

5.táblázat Mi az első szó, ami eszedbe jut a politikáról?

	Elemszám	**Százalék**
Negatív töltetű szó	1105	44
korrupció	320	13
hazugság, hazudozás	147	6
pénzmosás, pénzcsalás, lopás, tolvaj(lás)	124	5
csalás	108	4
pénz	65	3
igazságtalanság	49	2
más	292	12
Semleges töltetű szó	316	13
vita, konfliktus, egyezkedés	58	2
más semleges szó	257	10
Politikai intézmények, szervezetek, személyek	330	13
politikusok	70	3
politikus megnevezve	83	3
Orbán Viktor	35	1
pártok	19	1
politikai párt megnevezve	18	1
egyéb politikai intézmények	105	4
Pozitív töltetű szó	148	6
Választások, döntéshozás, választójog	111	4
Bizonytalanság	90	4
Nem tudja, nem válaszol	420	17

A politika mint gyakori téma a családban, a középmezőnyben helyezkedik el, ugyanis a diákok 31 százaléka állította azt, hogy többé-kevésbé előfordul a beszélgetések során. A 15 témából álló listán ez a 8. helyet jelenti. A családban leggyakrabban a tanulmányi eredményekről (71 százalék), az egészségről és betegségről (68 százalék), valamint az iskolai életről (60 százalék) beszélnek, ezt követik a munkahelyekről (54 százalék), a rokonok életviteléről (54 százalék), a gazdálkodásról (50 százalék) és a vallásról (34 százalék) folytatott beszélgetések. A politikánál (31 százalék) kevesebbszer merülnek fel otthon mint témák a kisebbségek (29 százalék), a környezetszennyezés (21 százalék), öltözködés (20 százalék), tévé műsorok (18 százalék), bűnözés (17 százalék), bulvárhírek (14 százalék) és a zene (12 százalék).

Ezzel szemben a baráti körben a legnépszerűbb témák sorrendje a következő: zene (78 százalék), öltözködés (63 százalék), iskolai élet (61 százalék), tévé műsorok (54 százalék), bulvárhírek (42 százalék), munkahelyek (31 százalék), környezetszennyezés (26 százalék), bűnözés (25 százalék), tanulmányi eredmények (23 százalék), kisebbségek (22 százalék), gazdálkodási kérdések (21 százalék), egészség/betegség (20 százalék). Baráti társaságban a politikánál (16 százalék) ritkábban csak a vallásról (14 százalék) és a rokonok életviteléről (4 százalék) beszélnek.

6.ábra Legfontosabb témák a családban és a baráti körben (%)

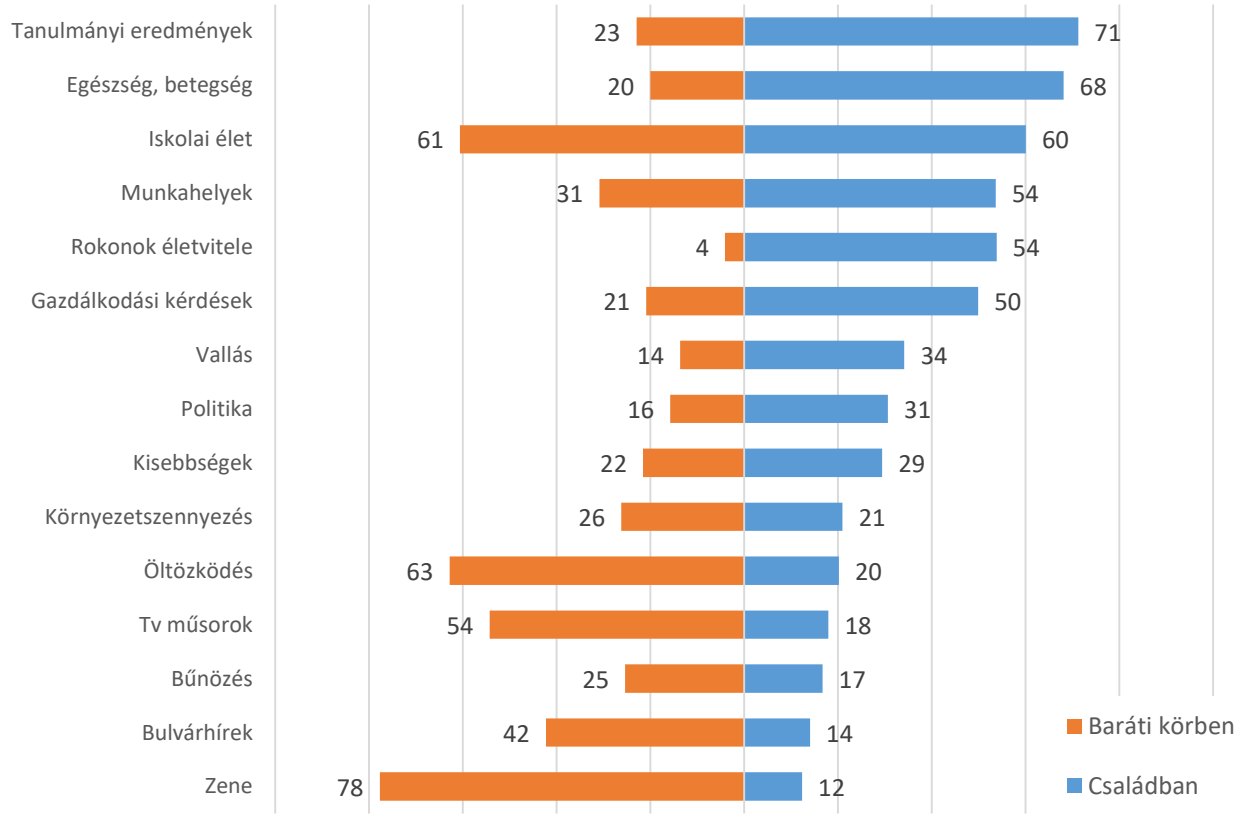

Ha mégis egy politikával kapcsolatos kérdésük merül fel, a diákok többsége a családtagokhoz fordul ezeket megvitatni. Ennél a kérdésnél szignifikáns különbségek vannak a szülők legmagasabb iskolai végzettsége és az osztálytípus függvényében[7]. A 7. ábrán látható, hogy magasabb arányban fordulnak a családtagokhoz azok a diákok, akiknél legalább egyik szülő rendelkezik felsőfokú végzettséggel (51 százalék, legalább egyik középfok 46 százalék, mindkettő alapfok 42 százalék), illetve ezekben az esetekben nagyobb azok hányada is, akik a barátokkal (33 százalék, legalább egyik középfok vagy mindkettő alapfok 25 százalék) és az osztálytársakkal (15 százalék, legalább egyik középfok 11 százalék, mindkettő alapfok 10 százalék) is beszéltek már ilyen témákról. Fordított trend mutatkozik, ha azt figyeljük meg, kik beszélnek a tanárokkal politikáról, ugyanis ebben az esetben akkor a legmagasabb az arány, ha mindkét szülő alapfokú végzettségű (30 százalék, legalább egyik felsőfok 21 százalék, legalább egyik középfok 23 százalék).

Amennyiben osztálytípus szerinti lebontásban vizsgáljuk az adatokat, láthatjuk, hogy minden esetben 43-48 százaléka a diákoknak szokott a családtagokkal beszélgetni politikáról, azonban barátokkal (32 százalék, vokacionális 23 százalék, technikum 26 százalék, szakiskola 24 százalék) és osztálytársakkal (18 százalék, vokacionális 12 százalék, technikum 7 százalék, szakiskola 6 százalék) erről inkább az elméleti osztályba járók folytatnak párbeszédet, a tanárokkal pedig ők azok, akik legkevésbé.

7.ábra Kikkel szoktál politikával kapcsolatos kérdésekről beszélni? (%)

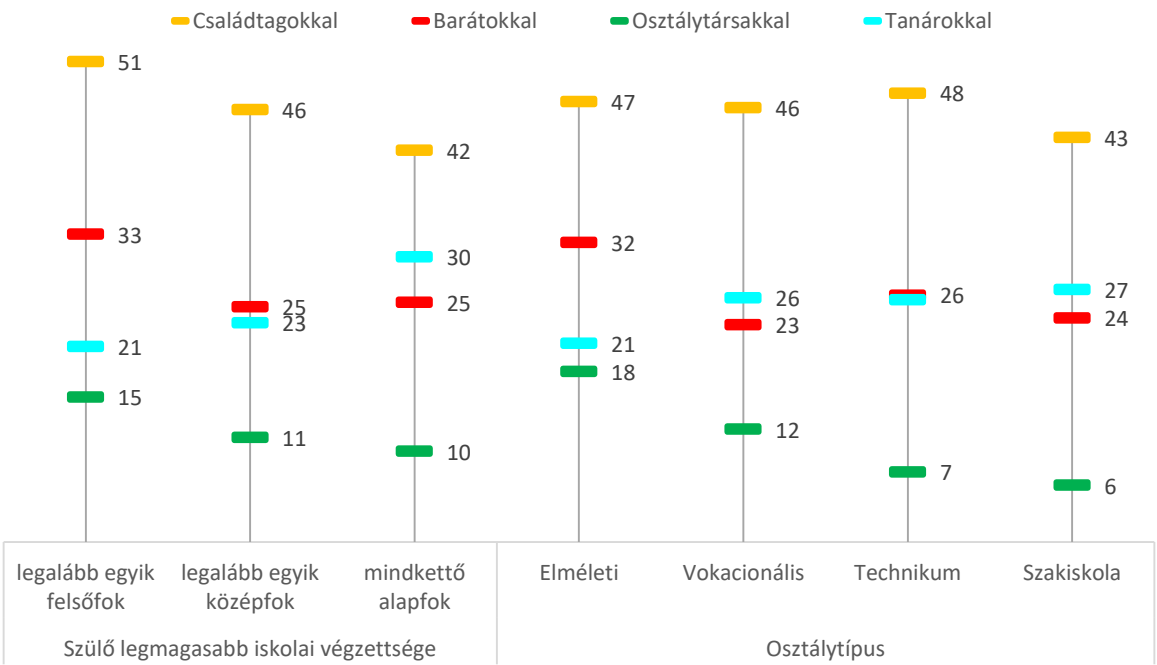

[7] Ennél a kérdésnél a kitöltők több választ is megjelölhettek.

Továbbá elmondható, hogy az elméleti osztályosok esetében ennél a kérdésnél a baráti kör (32 százalék) szerepe megelőzi a tanárokét (21 százalék), ezzel szemben a vokacionális (26 százalék) és szakiskolai osztályoknál a tanárok kerültek (27 százalék) a második helyre, a technikumoknál pedig ugyanakkora arányban beszélnek politikáról a tanárokkal (26 százalék), mint a barátokkal. Minden esetben az osztálytársak kerültek a sor végére.

A számok azonban arról árulkodnak, hogy bár előfordul, hogy beszélgetnek a diákok a politikáról, a legfőbb információforrás a híradó marad. Osztálytípus szerint vizsgálva az eredményeket, megállapíthatjuk, hogy minden kategóriában a híradót nézik legtöbben – akár napi, heti vagy havi rendszerességgel–, ezt követi a beszélgetés, az olvasás, majd a vitatkozás a politikával kapcsolatos témák miatt.

8.ábra Foglalkozol-e a következő politikával kapcsolatos tevékenységekkel? Azok aránya, akik ezt napi, heti vagy havi rendszerességgel teszik (%)

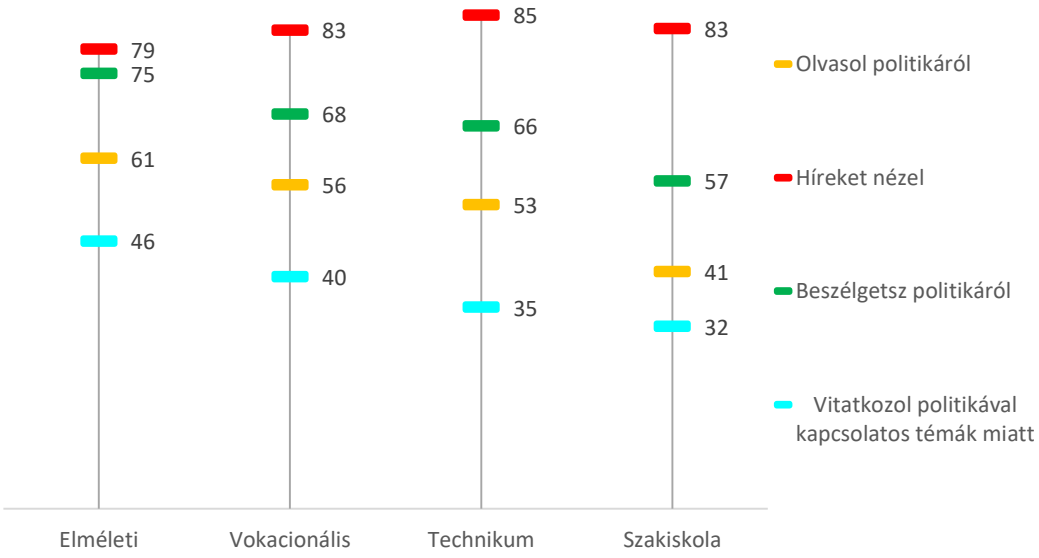

Továbbá a 8. ábra alapján elmondható, hogy a híradónézés kivételével, ahol az elméleti osztályosok aránya valamelyest elmarad a többi osztálytípustól (elméleti 79 százalék, vokacionális 83 százalék, technikum 85 százalék, szakiskola 83 százalék), az egyes tevékenységeket ők végzik a legmagasabb arányban (beszélgetés a politikáról 75 százalék, olvasás a témáról 61 százalék, vitatkozás 46 százalék), őket követik a vokacionális osztályban tanulók (beszélgetés a politikáról 68 százalék, olvasás a témáról 56 százalék, vitatkozás 40 százalék), a technikumokba járó diákok (beszélgetés a politikáról 66 százalék, olvasás a témáról 53 százalék, vitatkozás 35 százalék), végül pedig a szakiskolások (beszélgetés a politikáról 57 százalék, olvasás a témáról 41 százalék, vitatkozás 32 százalék). Ugyanakkor meg kell említeni,

hogy összességében a hírek nézése számít valóban gyakorinak: 45 százaléka a diákoknak teszi ezt napi vagy heti rendszerességgel, a többi tevékenységet ilyen gyakorisággal csak 13-22 százalékuk végzi (naponta vagy hetente beszél politikáról 22 százalék, olvas 17 százalék, vitatkozik 13 százalék). Ennek az a veszélye, hogy a hírfoszlányok alapján egy letisztulatlan kép alakulhat ki a diákokban, amennyiben a felmerülő kérdések megválaszolása elmarad.

Amint azt korábban megfogalmaztuk, a kutatás célja nem a tudásfelmérés volt, a hangsúlyt a diákok véleményére és a politikával, az intézményekkel és az országgal kapcsolatos érzületekre fektettük. A kognitív orientációhoz (is) kapcsolódó kérdés arra vonatkozott, hogy hány és milyen politikával kapcsolatos eseményeket követtek a diákok az utóbbi időben; legfeljebb öt hírt nevezhettek meg. Összességében 37 százaléka a diákoknak egyetlen ilyen jellegű eseményt sem sorolt fel, 23 százalék említett meg egyet, 17 százalék kettőt, 11 százalék hármat, 5 százalék négyet, illetve 7 százalék töltötte ki a kérdőív öt sorát. Ez azt jelenti, hogy átlagosan 1,44 hírt/eseményt soroltak fel a diákok.

A háttérváltozók mentén vizsgálva az adatokat, megfigyelhetjük, hogy az informáltság terén szignifikáns különbségek vannak annak függvényében, hogy mekkora a magyarok aránya a településen, ahol az iskola működik és osztálytípus szerint. A 9. ábrán látható, hogy azokon a településeken, ahol a magyarok aránya 25-50 százalék közötti (Marosvásárhely, Szatmárnémeti) jelentősen magasabb arányban vannak jelen azok, akik legalább egy eseményt megemlítettek (72 százalék), ők átlagosan 1,7 hírt soroltak fel. Őket követik azok a diákok, akik olyan települések iskoláiban tanulnak, ahol a magyarok aránya alacsonyabb 25 százaléknál (Kolozsvár, Nagyvárad, Temesvár): 63 százalék válaszolt a kérdésre, és átlagosan 1,4 eseményt írtak le. A magyar többségű települések (Csíkszereda, Sepsiszentgyörgy, Székelyudvarhely) iskoláiban tanuló diákoknál ez az arány 56 százalék, átlagosan 1,3 felsorolással. Osztálytípus szerint ezen a téren az elméleti osztályba járók bizonyultak a legtájékozottabbaknak (átlag: 1,7, megemlített legalább egy eseményt: 71 százalék), őket követik a technikumokban tanulók (átlag: 1,5, megemlített legalább egy eseményt: 64 százalék) és a vokacionális osztályosok (átlag: 1,4, megemlített legalább egy eseményt: 61 százalék), végül pedig a szakiskolások (átlag: 0,8, megemlített legalább egy eseményt: 41 százalék).

9.ábra Azok aránya, akik megemlítettek legalább egy politikával kapcsolatos eseményt (%), illetve a felsorolt események száma (átlag)

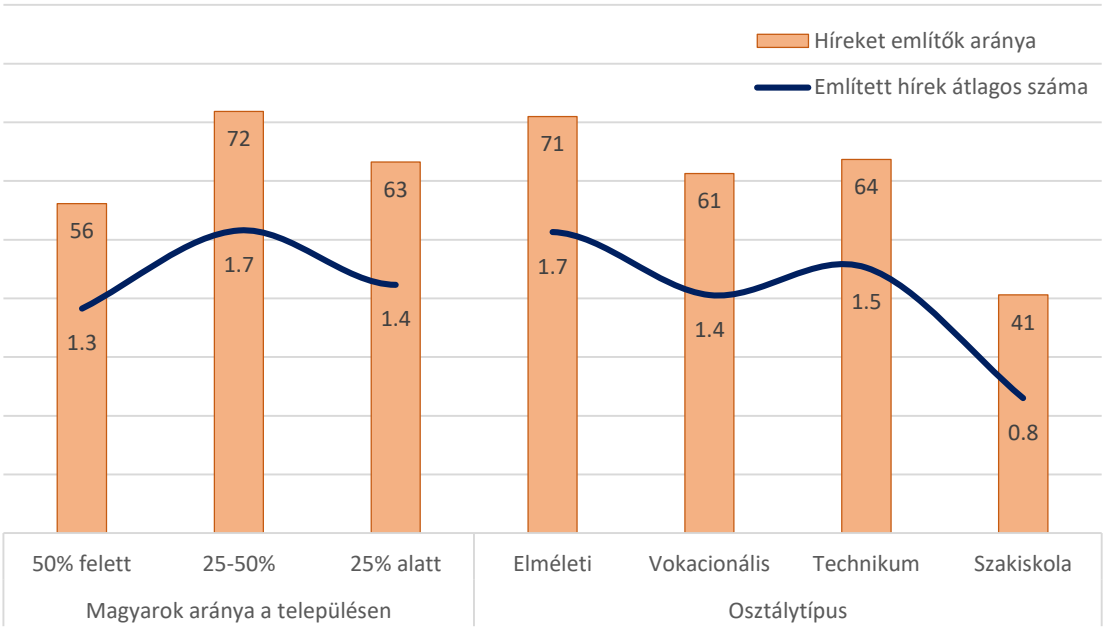

Megvizsgálva, hogy milyen típusú eseményeket soroltak fel a diákok, magasan kiemelkednek a (Romániai) választások és az ezzel kapcsolatos történések – legyen szó EP-választásról, államelnökválasztás első vagy második fordulójáról vagy önkormányzati választásokról (38 százalék). Az önkormányzati/polgármesterválasztás kapcsán felmerül a kérdés, hogy romániai vagy magyarországi választásokra gondolt a diák, azonban ha nem specifikálta, hogy válasza Magyarországra vonatkozik, akkor a romániai választások kategóriájába soroltuk. Más esetekben, ha a megfogalmazás annyira általános volt, hogy a felállított kilenc kategória közül egyikbe sem lehetett beilleszteni, akkor az *általános, beazonosíthatatlan* válaszok csoportjába került (6 százalék). A választásokkal kapcsolatos hírek mellett főként Romániával kapcsolatos események keltették fel a diákok érdeklődését (13 százalék). A válaszok 8 százaléka kapcsolódott a Kormányhoz, a kormányválsághoz, a Szociáldemokrata Párthoz (PSD) vagy ennek volt elnökéhez, Liviu Dragneahoz, illetve Viorica Dăncilă volt miniszterelnökasszonyhoz. Emellett a felsorolt hírek 7 százaléka szólt az Európai Unióról és ennek tagállamairól, 6 százalék Magyarországról, másik 6 százalék pedig nem EU-s államokról. A válaszok 7 százalékát tette ki a migráció és menekültválság. A felsorolt események további 4 százaléka a kisebbségekhez és az erdélyi magyarsághoz kapcsolódott, 3 százalék pedig a tanügyhöz.

A felsorolt események számát illetően jelentős különbségek vannak annak függvényében, hogy az iskola milyen etnikai összetételű településen működik, azonban ezek típusát vizsgálva a különbségek elenyészőek. Megjegyzendő, hogy azon települések diákjai,

ahol a magyarok kisebbségben vannak, magasabb arányban figyeltek a nem EU-s tagállamok országaiban zajló eseményekre (11 százaléka híreknek ebbe a kategóriába tartozott, „kiegyensúlyozott” 5 százalék, tömb 5 százalék), a „kiegyensúlyozott” települések fiataljai pedig nagyobb figyelemmel követték a Kormány körül zajló történéseket (12 százalék, kisebbség 8 százalék, tömb 6 százalék), és kevésbé a migrációval kapcsolatos híreket (3 százalék, kisebbség 8 százalék, tömb 9 százalék).

10.ábra Milyen típusú eseményeket követnek (%)

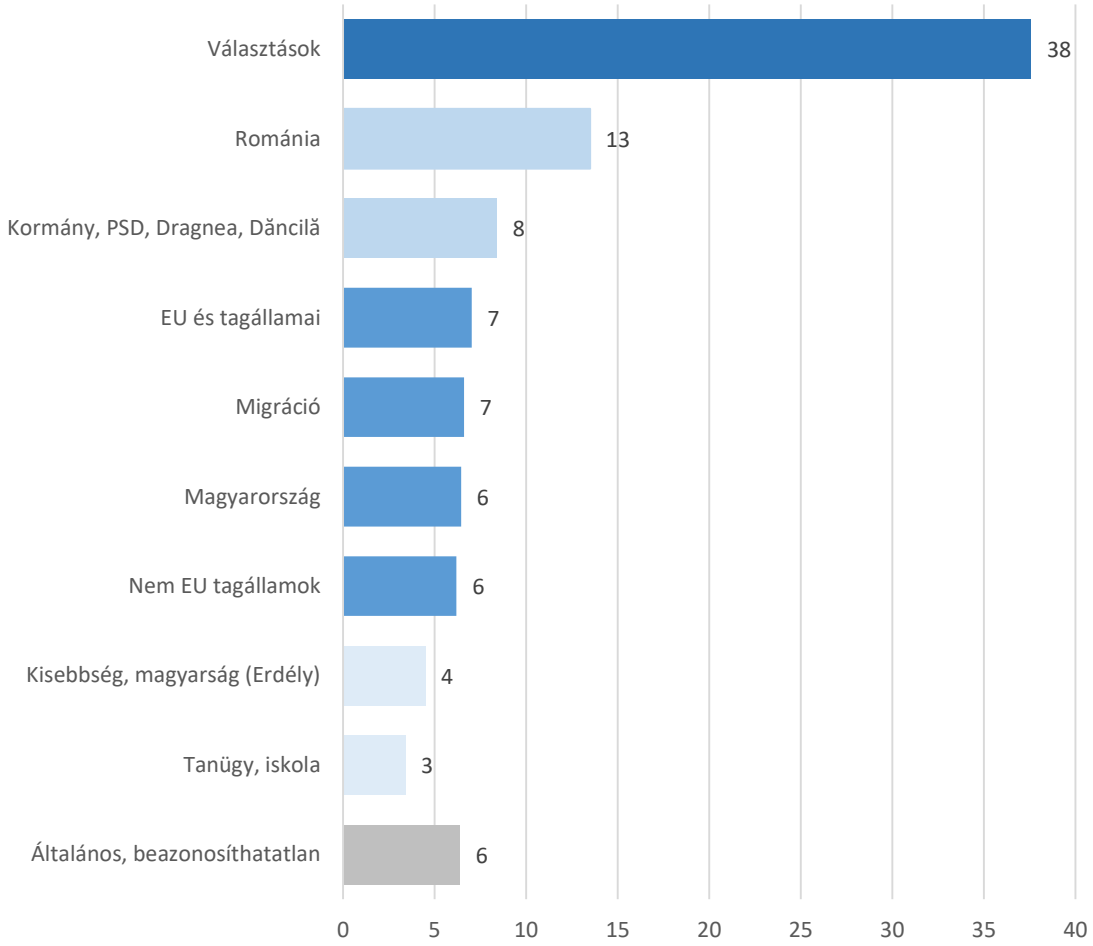

2. Demokrácia és Románia aktuális helyzete

Annak ellenére, hogy az erdélyi magyar diákok körében a politika és a közélet nem tartozik a leggyakoribb témák közé, fontosnak tartottuk feltérképezni, hogy több-kevesebb információ birtokában, milyen kép alakult ki bennük az ország jelenlegi helyzetéről és a demokráciáról. Összességében a válaszokból a diákok elégedetlensége körvonalazódik, ugyanis Románia aktuális helyzetét a megkérdezettek több mint 60 százaléka 1–4-esre értékeli egy 1-től 10-ig terjedő skálán, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem elégedett, a 10-es pedig azt, hogy teljes mértékben elégedett. Átlagban 3,9-re értékelték az ország helyzetét, és csak 2 százalék jelölt meg 8–10-es értéket.

11.ábra 1-től 10-es skálán mennyire elégedett Románia mai helyzetével? (%)

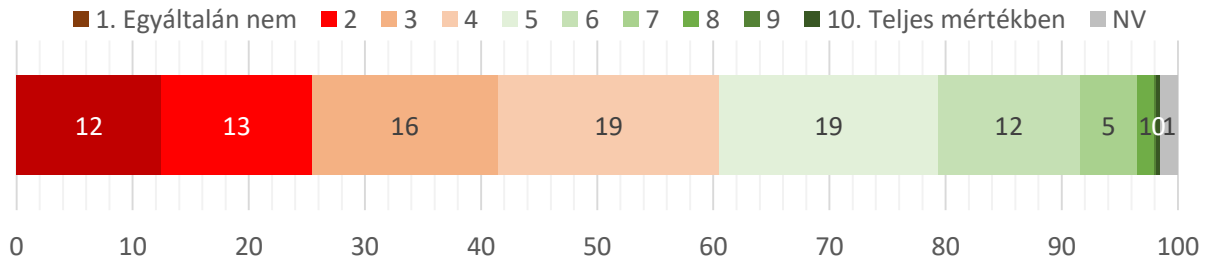

Amennyiben összehasonlítjuk a diákok elégedettségét az ország általános helyzetével, fejlettségével és az itt működő demokráciával, megállapítható, hogy bármely háttérváltozó mentén vizsgáljuk a számadatokat a következő sorrendet kapjuk eredményül: a demokráciával a legelégedettebbek (vagy legkevésbé elégedetlenek: 4,8-as átlag), ezt követi a fejlettség (átlag: 4,2) és az általános elégedettség (átlag: 3,9). Szignifikáns különbségek vannak a település etnikai aránya és nagysága, a diákok előző félévben elért tanulmányi átlaga és az osztálytípus szerint. A magyar többségű településeken élő diákok minden tekintetben elégedetlenebbek (általános elégedettség: 3,7, fejlettség: 4,0, demokrácia: 4,6), mint azokon a településeken élő társaik, ahol a magyarok aránya 25 százalék alatt (általános elégedettség: 4,1, fejlettség: 4,4, demokrácia: 5,0) vagy 25-50 százalék között van (általános elégedettség: 4,0, fejlettség: 4,3, demokrácia: 5,0). Továbbá az elégedetlenség (100 ezer alatt: 3,7, 200-300 ezer: 4,0, 300 ezer felett: 4,3), fejlettség (100 ezer alatt: 4,0, 200-300 ezer: 4,3, 300 ezer felett: 4,5) és részben a demokrácia (100 ezer alatt: 4,6, 200-300 ezer: 5,0, 300 ezer felett: 5,0) értékelése is csökken a település lakosságának számával. Hasonlóan, csökkenő tendencia mutatkozik az előző félévben elért tanulmányi átlag függvényében is (9,-10-es média: elégedettség – 4,0, fejlettség – 4,3, demokrácia – 5,1; 8-8,99-es média: elégedettség – 3,8, fejlettség – 4,2, demokrácia – 4,8; 5-

7,99-es média: elégedettség – 3,8, fejlettség – 4,0, demokrácia – 4,4). Osztálytípus szerint az elméleti osztályosok jelöltek meg nagyobb értékeket (általános elégedettség: 4,0, fejlettség: 4,4, demokrácia: 5,1), őket követték a szakiskolások (általános elégedettség: 3,9, fejlettség: 4,1, demokrácia: 4,9), a vokacionális osztályokban tanulók (általános elégedettség: 3,8, fejlettség: 4,0, demokrácia: 4,7), végül pedig a technikumba járók (általános elégedettség: 3,7, fejlettség: 4,0, demokrácia: 4,4).

12.ábra Elégedettség Románia helyzetével, valamint fejlettség és demokrácia működésének értékelése (átlagok)

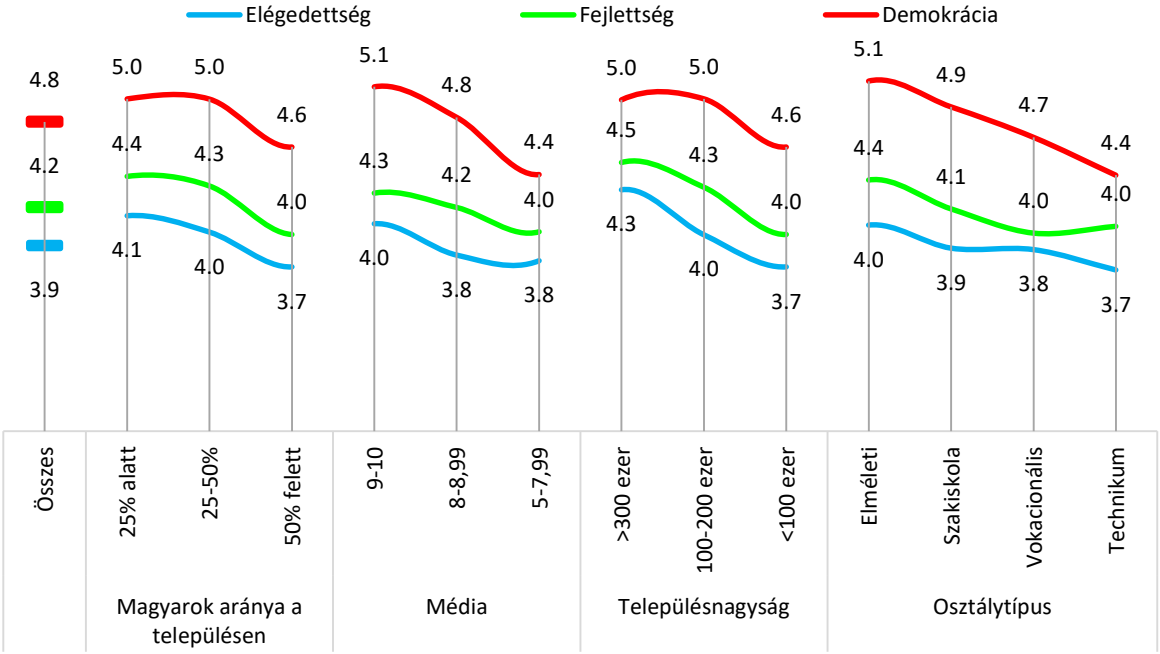

Mint fentebb látható, a 10-es skálán az általános helyzetet, a fejlettséget és a demokráciát is átlagosan 5-ös alatti pontra értékelték a megkérdezett diákok. Egy másik kérdésre adott válaszokból az is kiderül, hogy közel harmaduk úgy véli, a rendszerváltás előtti időszakhoz képest rosszabb irányba halad az ország (8 százalék szerint romlott, 23 százalék szerint inkább romlott), 58 százalék gondolja úgy, hogy a helyzet inkább javult, és csupán 8 százalék állítja ezt teljes meggyőződéssel. 3 százalék nem válaszolt a kérdésre. Feltételezhetően véleményüket ebben a kérdésben a családtagoktól, ismerősöktől hallottakra alapozzák, valamint arra, amivel a tévében vagy történelemórán találkoznak.

13.ábra Összességében milyen irányban változott a helyzet Romániában az 1989 előtti időszakhoz képest? (%)

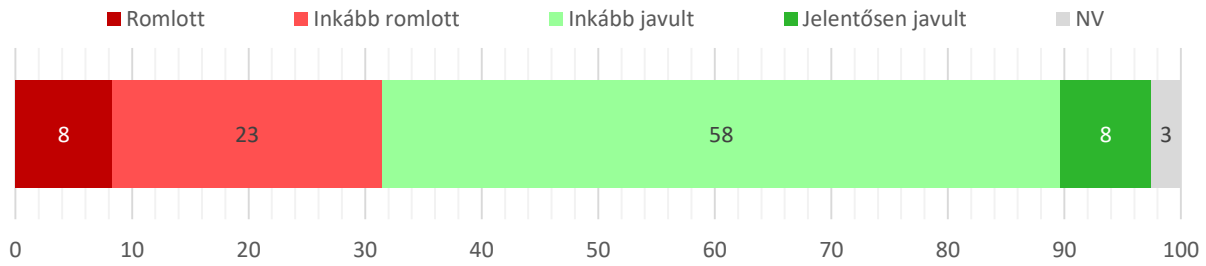

A kutatásból továbbá kiderül az is, hogy a fiatalok negyede gondolja úgy, hogy az ország boldogulna parlament nélkül is, 70 százalék tartja szükségesnek a döntéshozó szervet, 5 százalék pedig nem osztotta meg véleményét erről.

14.ábra Véleményed szerint szükség van-e parlamentre, vagy meg lennénk nélküle is? (%)

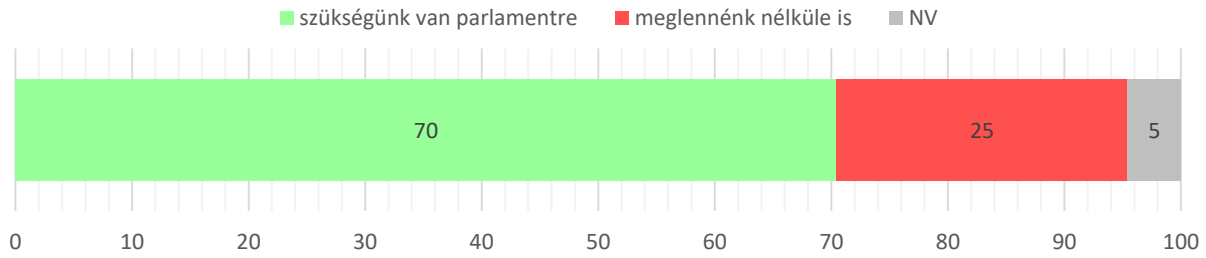

A felvázoltak tükrében nem meglepő, hogy a diákok 15 százaléka egy diktatórikus politikai rendszert jelenleg működőképesebbnek tartana Romániában, mint egy demokratikusat (77 százalék, 8 százalék nem válaszolt).

15.ábra Szerinted milyen politikai rendszer működne manapság jobban Romániában? (%)

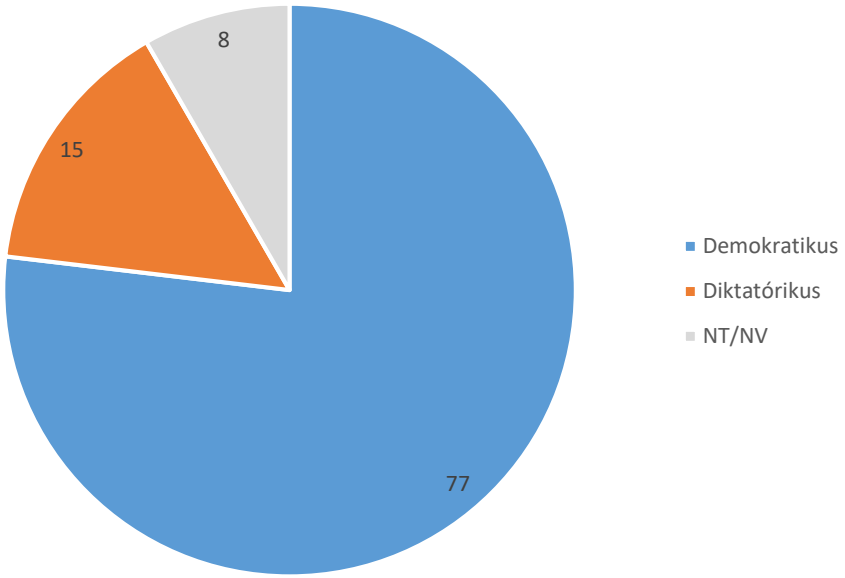

A demokratikus politikai rendszert választók között gyakori érv a szabadság *(„Az emberek szabadabbak.”, „Minden meg van engedve.”*), az egyenjogúság (*„Mert egyenjogú kell legyen mindenki.”, „Hogy a kisebbségek is meg tudjanak szólalni.”*) és a közös döntéshozás fontossága (*„Nem egy diktátor van, hanem közösen hozunk döntést.”*). Elengedhetetlennek tartják a jogaik érvényesítésének lehetőségét (*„A diktatórikus megfosztana a jogainktól.”*) és azt, hogy legyen beleszólásuk, kik álljanak az állam élére (*„Ha nem tetszik a vezető, le lehet váltani.”*). Ennél a pontnál pedig szintén megjelenik az intézmények iránti bizalmatlanság: *„(...) mert a Parlament tagjai úgyis csak a saját jólétükkel foglalkoznak, hát ha még diktatórikus lenne”*. Megjegyzendő, hogy a diákok úgy vélik, csak egy demokratikus rendszer keretein belül van lehetőség együttműködni a nyugati államokkal (*„Mert jó kapcsolatot kell ápolni a nyugati országokkal.”*). Ugyanakkor meglepő, hogy a válaszok között megjelenik a lázadástól való félelem is: egyesek nem a diktatórikus rendszertől tartanak, hanem attól, hogy lázadások törnének ki miatta (*„A diktatórikus ellen folyamatos lázadás lenne.”*). Továbbá gyakori a feltételes mód használata a nyílt kérdésre adott válaszok között, ezzel azt is jelezve, hogy demokráciapártiak, de szerintük jelenleg Romániában nem egy ilyen rendszer működik: *„Mert a népnek is lenne valami szerepe a döntéshozatalban.”*, *„Jó lenne kipróbálni, hogy működne így.”*, *„(...) mert lenne szabadakaratunk, és egyenlőség is lenne.”*.

A diktatórikus rendszer mellett döntő diákok is különböző érveket hoznak fel válaszuk indoklására. Gyakran jelenik meg a rend igénye és a szabadsággal való visszaélés: *„A demokrácia túl nagy szabadságot adott, valaki kordában kéne tartsa az emberiséget.”, „Az emberek elszabadultak, nincs rend és fegyelem.”*. Ugyanakkor nem bíznak meg a jelenlegi politikusokban és pártokban: *„A demokráciában a pártok csak lopnak, korrupciót követnek el, nem képeset országot vezetni”*. Hasonlóan, az embertársak iránti bizalmatlanság is megjelenik a válaszok között: *„A nép nagyrésze könnyen manipulálható, és emiatt inkább egy jó vezető felelne meg.”, „A balkáni emberek Nyugat-Európához képest gondolkozásban lemaradottabbak, így kell valaki, egy személy, aki a jó útra tereli őket.”*. A többség viszont nemcsak a nyugati országokra néz fel, sokkal inkább tekint Kínára példaképként (lásd a későbbiekben az országok fejlettségének megítélése, 16. ábra), és hozzá szeretne felzárkózni: *„Egy jól működő diktatórikus rendszer (pl. Kínában) jobban működne, mint egy nagyon rossz, a mostanihoz hasonló demokratikus rendszer.”, „Kína a világ legfejlettebb országa és diktatórikus ország.”*. A diákok egy másik csoportja az idősebb ismerősök és családtagok történeteiből vonja le azt a következtetést, hogy egy diktatórikus rendszer jobban működne manapság Romániában: *„Az idősebbek szerint is ez volt jobb.”, „Régen sokkal másabb volt a világ, az embernek szinte mindene megvolt.”, „Akkor mindenkinek lenne munkahelye, és a*

fiatalok nem mennének külföldre.”. Végül, előfordul, hogy a diák a filozófia órán vagy az olvasás során szerzett információkra hivatkozik: *„Platón elvében, az emberséges diktatúrában hiszek.”*.

Mindemellett megfigyelhető, hogy a demokratikus rendszert választók körében magasabb arányban vannak jelen azok, akik úgy gondolják, szükség van egy döntéshozó szervre (76 százalék), mint a diktatórikus rendszert választóknál (61 százalék). A két táboron belül eltérnek a vélemények azzal kapcsolatosan is, hogy milyen irányban változott a helyzet Romániában a rendszerváltás óta: míg a diktatórikus rendszereket támogatók több mint fele (55 százalék) vélekedik úgy, hogy összességében a helyzet romlott 1989 után, addig a demokratikus rendszerekkel szimpatizálóknál ez az arány 27 százalék.

6.táblázat Szükség van-e parlamentre, illetve milyen irányban változott a helyzet Romániában annak függvényében, hogy milyen politikai rendszert tartanának működőképesebbnek jelenleg (%)

		Demokratikus	**Diktatórikus**
Szükség van-e parlamentre?	Szükségünk van parlamentre	76	61
	Meglennénk nélküle is	24	39
Milyen irányban változott a helyzet Romániában?	Romlott	27	55
	Javult	73	45

A diákok demokráciaértelmezését továbbá egy 11 sorból álló négyes skála segítségével vizsgáltuk, ahol értékelniük kellett, szerintük az egyes jellemzők milyen mértékben tartoznak a demokráciához (*egyáltalán nem, kis mértékben, nagy mértékben, teljes mértékben*). A számadatok alapján elmondható, hogy a megkérdezettek leginkább a politikai szempontokat tartják fontosnak (nagy- vagy teljes mértékben a demokráciához tartozónak): a politikai szabadságjogokat (85 százalék), az állampolgári részvételi jogot (79 százalék) és a törvény előtti egyenlőséget (78 százalék). Emellett több mint 70 százaléka a diákoknak kiemelt jelentőséget tulajdonít a nagyobb társadalmi egyenlőségnek (77 százalék) és a női egyenjogúságnak (75 százalék). A negyedik politikai szempontot, a többpártrendszert 64 százalék tartja nagy- vagy teljes mértékben a demokráciához tartozónak, majd ezt követik a gazdasági szempontok, a javuló gazdasági viszonyok (61 százalék) és az alacsony munkanélküliség (58 százalék). A megkérdezett diákok ennél kisebb fontosságot tulajdonítanak egy demokratikus rendszerben a decentralizációnak (*a döntéseket helyi szinten hozzák meg:* 56 százalék), az erkölcsi és szexuális szabadságnak (55 százalék) és a tiszta államnak (*nincs korrupció*: 54 százalék). Amennyiben a településnagyság függvényében vizsgáljuk meg az

adatokat, azt látjuk, hogy a decentralizáció kivételével minden esetben kevésbé tartják fontosnak az egyes szempontokat azok a diákok, akik 100 ezernél kevesebb lakosú városban működő iskolában tanulnak.

7.táblázat Azok aránya, akik szerint az alábbiak nagy vagy teljes mértékben a demokráciához tartoznak – településnagyság szerint (%)

	Szempont	Összes	Település nagysága		
			<100 ezer	100-200 ezer	>300 ezer
Politikai szabadságjogok	politikai	85	81	89	88
Állampolgári részvételi jog	politikai	79	76	82	81
Törvény előtti egyenlőség	politikai	78	75	82	81
Nagyobb társadalmi egyenlőség	*szociális*	77	74	80	81
Női egyenjogúság	egyenjogúság, kisebbség	75	73	78	77
Többpártrendszer	politikai	64	60	68	65
Javuló gazdasági viszonyok	gazdasági	61	59	64	65
Alacsony munkanélküliség	gazdasági	58	56	59	60
A döntéseket helyi szinten hozzák meg	decentralizált	56	57	55	56
Erkölcsi és szexuális szabadság	egyenjogúság, kisebbség	55	52	57	64
Nincs korrupció	**tiszta állam**	54	51	56	62

A kérdőívben két kérdés vonatkozott 14 különböző ország fejlettségére és az ott működő demokrácia eredményességére: 0-tól 10-ig terjedő skálán kellett a kitöltőknek értékelniük az említett két szempontot, ahol a 0 jelentette azt, hogy legkevésbé fejlett az ország/legkevésbé működik jól a demokrácia és a 10-es azt, hogy a legfejlettebb/legjobban működik a demokrácia. A Kínai Népköztársaság (fejlettség átlag: 8,2, demokrácia átlag 5,2) és Oroszország (fejlettség átlag: 7,1, demokrácia átlag 5,6) esetében jelentős különbség van a fejlettség és a demokrácia értékelése között, ez pedig arról árulkodik, hogy a diákok a demokráciát nem teszik egyenlővé a fejlettséggel. Az Amerikai Egyesült Államokat vélték a diákok a legfejlettebb (8,7) és legdemokratikusabb (7,7) államnak. További hat országot értékeltek fejlettebbnek, mint demokratikusnak: Németország (fejlettség: 8,2, demokrácia: 7,5), Kína (fejlettség: 8,2, demokrácia: 5,2), Spanyolország (fejlettség: 7,2, demokrácia: 6,7), Oroszország (fejlettség: 7,1, demokrácia: 5,6), Dánia (fejlettség: 7,0, demokrácia: 6,9) és Törökország (fejlettség: 6,2, demokrácia: 5,6). A második kategóriába tartoznak azok az

országok, amelyek a diákok szerint inkább demokratikusak, mint fejlettek: Magyarország (fejlettség: 5,9, demokrácia: 6,4), Szlovákia (fejlettség: 5,5, demokrácia: 5,6), Bulgária (fejlettség: 5,1, demokrácia: 5,5), India (fejlettség: 4,3, demokrácia: 4,5), Románia (fejlettség: 4,2, demokrácia: 4,8), Moldvai Köztársaság (fejlettség: 4,1, demokrácia: 4,8), Etiópia (fejlettség: 2,8, demokrácia: 3,7). Azonban, ha az első csoportból leszámítjuk Kínát, a másodikból pedig Magyarországot, érvényes lesz az az állítás, hogy a megkérdezettek véleménye szerint az utóbbi kategória minden országa nemcsak fejletlenebb, hanem kevésbé demokratikus is, mint az előbbiek. Romániát mindkét tekintetben hátra sorolták, fejlettség szempontjából csak a Moldvai Köztársaságot és Etiópiát előzi meg, és csak Indiát, valamint Etiópiát gondolják kevésbé demokratikusnak.

16.ábra A fejlettség és a demokrácia értékelése az egyes országokban (átlag, 0-tól 10-ig terjedő skála, ahol a 0 azt jelenti, hogy legkevésbé fejlett/legkevésbé működik jól a demokrácia és a 10-es azt, hogy legfejlettebb/legjobban működik a demokrácia)

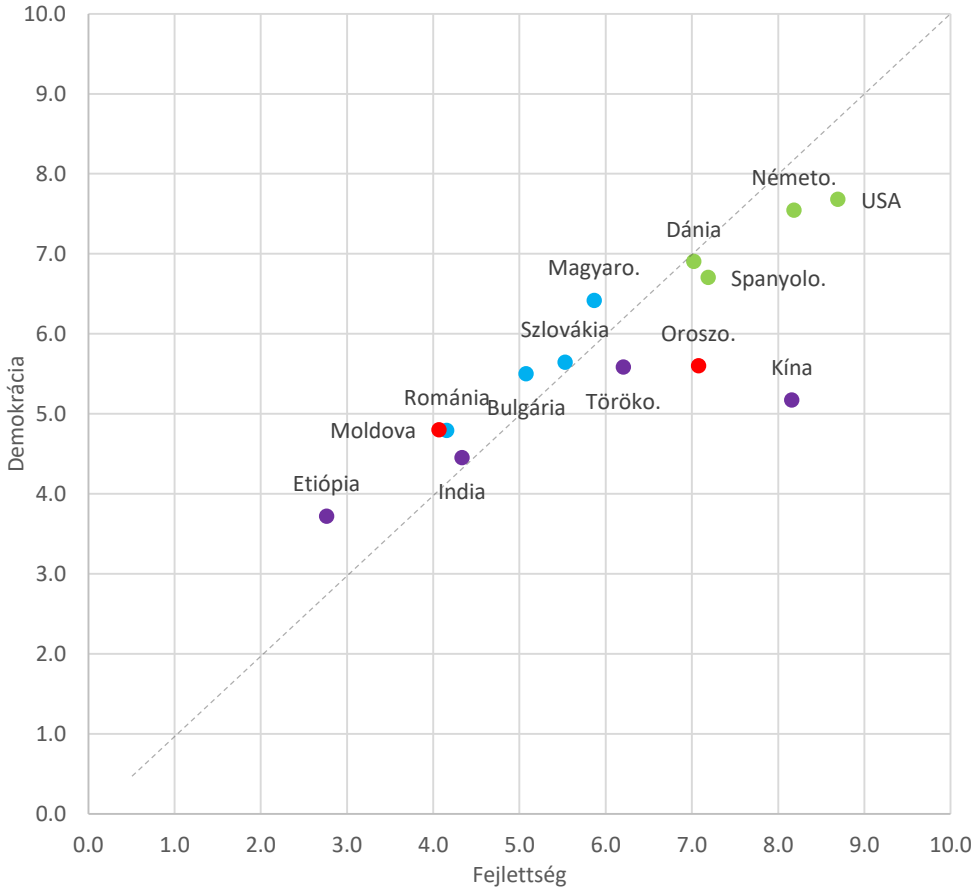

	USA	Németo.	Kína	Spanyolo.	Oroszo.	Dánia	Töröko.	Magyaro.	Szlovákia	Bulgária	India	Románia	Moldova	Etiópia
Fejletts.	8,7	8,2	8,2	7,2	7,1	7,0	6,2	5,9	5,5	5,1	4,3	4,2	4,1	2,8
Demokr.	7,7	7,5	5,2	6,7	5,6	6,9	5,6	6,4	5,6	5,5	4,5	4,8	4,8	3,7

3. Állampolgári részvétel és aktivitás

A diákok négyes skálán (nem fontos, inkább nem fontos, inkább fontos, nagyon fontos) értékelhették, mennyire fontosak egyes tulajdonságok ahhoz, hogy valaki *jó állampolgár* legyen. A fentebb említett rend igénye ennél a résznél is visszaköszön, ugyanis magasan kiemelkedik az egyes jellemzők közül a törvények betartása mint kötelezettség (94 százalék tartja inkább- vagy nagyon fontosnak). A listán szereplő másik két kötelezettséget (szavazzon a választásokon – 79 százalék, fizessen adót és járulékot – 70 százalék) szintén több mint 70 százalék véli fontosnak. Második legfontosabb tulajdonságnak az önálló véleményalkotást tartják (81 százalék), illetve szintén nagy hangsúlyt fektetnek a szegények támogatására (72 százalék) és a tájékozottságra a közösséget érintő kérdésekben (71 százalék). A valós aktivizmus a fontossági lista második felében jelenik meg: 64 százalék véli a jó állampolgár jellemzőjének az aktivitást a közösség ügyében, az aktív politizálást pedig az utolsó helyre sorolták (22 százalék). 61, illetve 52 százalék szerint inkább- vagy nagyon fontos a jó állampolgár esetében a tájékozottság az országos ügyekben és az önkéntes munka. Mindemellett megfigyelhetők egyes különbségek osztálytípus szerint: a szegényebbek támogatása és az önkéntes munka kevésbé fontos az elméleti osztályosok szerint (68 százalék, más típus: 74-75 százalék), viszont jelentősen nagyobb fontosságot tulajdonítanak a választásokon való részvételnek (84 százalék, vokacionális: 78 százalék, technikum: 76 százalék, szakiskola: 73 százalék) és a tájékozottságnak országos ügyekben (66 százalék, vokacionális: 59 százalék, technikum: 57 százalék, szakiskola: 56 százalék), mint a más típusú osztályban tanuló társaik. Az utolsó helyre sorolt aktív politizálásról is különbözőképpen vélekednek osztálytípusok szerint: a szakiskolások vélik legnagyobb arányban úgy, hogy ez a jó állampolgár fontos tulajdonsága (36 százalék), őket követik a technikumban (25 százalék) és vokacionális (20 százalék) osztályban tanulók, végül pedig az elméleti osztályosok (16 százalék).

8.táblázat Azok aránya, akik szerint a következők inkább fontosak vagy nagyon fontosak ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen (%)

		Összes	Elméleti	Vokacionális	Technikum	Szakiskola
Tartsa be a törvényeket	kötelezettség	94	95	94	93	90
Alkosson önálló véleményt	passzív aktivizmus	81	83	83	83	70
Szavazzon a választásokon	kötelezettség	79	84	78	76	73
Támogassa a szegényebbeket	társadalmi	72	68	74	75	74
Legyen tájékozott a közösséget érintő kérdésekben	passzív aktivizmus	71	75	73	67	68
Fizessen adót és járulékot	kötelezettség	70	72	65	68	73
Legyen aktív a közösség ügyében	aktivizmus	64	64	62	64	65
Legyen tájékozott az országos ügyekben	passzív aktivizmus	61	66	59	57	56
Vegyen részt önkéntes munkában	társadalmi	52	48	52	56	55
Aktívan politizáljon	aktivizmus	22	16	20	25	36

Mint láttuk, a választásokon való részvételt a diákok a jó állampolgár harmadik legfontosabb tulajdonságának tartják. Ha következő vasárnap választásokat rendeznének, és feltételezve, hogy a megkérdezettek betöltötték 18. életévüket, összességében 41-50 százalék közötti lenne a biztos szavazók aránya, legtöbben az államelnökválasztáson (50 százalék) vennének részt, ezt követik a helyhatósági- (45 százalék), EP- (43 százalék) és parlamenti (41 százalék) választások. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a diákok jelentős többsége két „stratégia” közül választana: vagy teljesen távol maradna, és egyik esetben sem járulna urnához (39 százalék), vagy minden esetben élne szavazati jogával (32 százalék). Továbbá 13 százalék egy, 10 százalék két, 6 százalék pedig három esetben menne el szavazni.

Fontos kiemelni, hogy szignifikáns különbségek figyelhetők meg a település etnikai arányának függvényében. Amint a 17. ábrán látható, kiemelkedik a 25-50 százalékos magyar arányú települések államelnökválasztási hajlandósága (61 százalék), és más esetben is a választások ezen formája a legkedveltebb (magyar többségű települések: 42 százalék, 25 százalék alatti magyar arányú települések: 51 százalék). Emellett megfigyelhető, hogy azokon a teleüléseken, ahol a magyarok aránya 25-50 százalék közötti (államelnökválasztás: 61 százalék, parlamenti: 49 százalék, helyhatósági: 52 százalék, EP: 51 százalék), illetve ott, ahol ennél is alacsonyabb arányban vannak jelen (államelnökválasztás: 51 százalék, parlamenti: 47 százalék, helyhatósági: 46 százalék, EP: 49 százalék), összességében 46-52 százalék közötti a biztos szavazók aránya, a tömbtelepüléseken viszont ez jelentősen alacsonyabb, 33-42 százalék (államelnökválasztás: 42 százalék, parlamenti: 33 százalék, helyhatósági: 41 százalék, EP: 35 százalék).

17.ábra Azok aránya, akik feltételezve, hogy betöltötték 18. életévüket, és jövő vasárnap választásokat rendeznének, részt vennének (%)

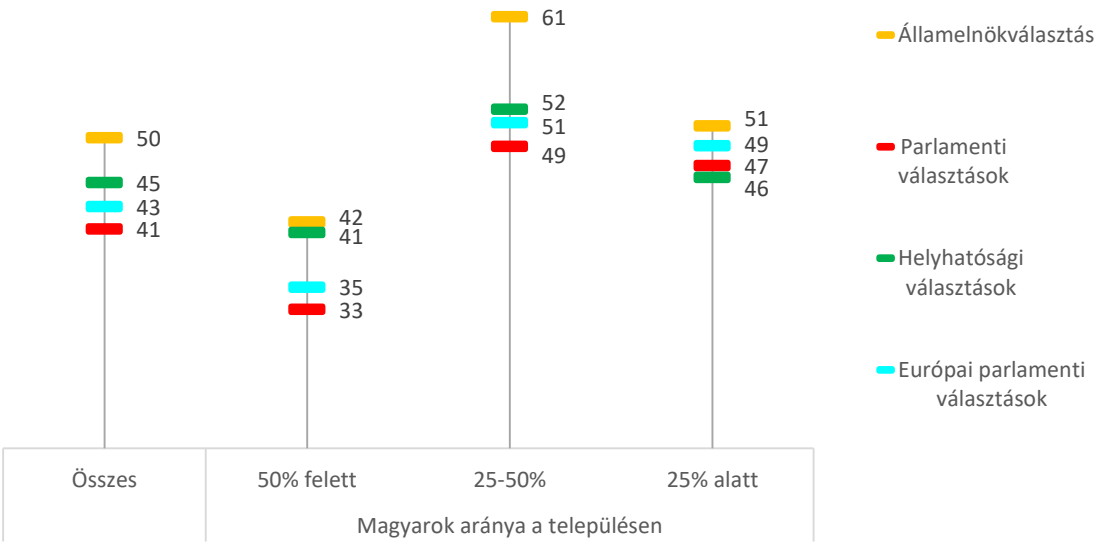

Mindemellett összefüggés fedezhető fel a választói hajlandóság és további két tényező között: családja előzőleg részt vett-e a választásokon, illetve meglátása szerint számít-e a véleménye a szavazásokon. Elsősorban megfigyelhető, hogy azokban az esetekben, ahol a család nem vett részt a 2016-os parlamenti választásokon, vagy a diák nem rendelkezik erről biztos információkkal, 76 százalék nem kíván részt venni a következő választásokon vagy bizonytalan. Ezzel szemben, ha a család korábban urnához járult, sokkal alacsonyabb a szavazni nem kívánók vagy bizonytalanok aránya, 45 százalék, a maradék 55 százalék pedig le szeretné adni voksát.

9.táblázat Választásokon való részvételi szándék annak függvényében, hogy a család előzőleg elment-e szavazni (%)

	Család szavazott	
	nem, nem tudja, nem válaszol	igen
Nem venne részt parlamenti választásokon, bizonytalan	**76**	45
Részt venne parlamenti választásokon	24	**55**

Másodsorban, a választások minden formájára érvényes, hogy abban az esetben, ha a diák úgy érzi, szavazata befolyásolja az eredményt, nagyobb valószínűséggel fog elmenni szavazni, mint abban az esetben, ha úgy gondolja, véleménye nem számít. A 10. táblázat első két oszlopa alapján például elmondható, hogy azok között akik úgy gondolják, véleményük az

államelnökválasztáson csak kismértékben befolyásolja az eredményt vagy egyáltalán nem számít, esetleg nem tudják ezt megállapítani, 39 százalékban állították, hogy biztos urnához járulnának. Ezzel szemben, ha úgy vélik, bizonyos vagy teljes mértékben számít véleményük, 66 százalékban mennének el szavazni. Ez a tendencia a parlamenti választásokra, a helyhatósági választásokra és az EP-választásokra is érvényes.

10.táblázatVálasztásokon való részvételi szándék annak függvényében, hogy elképzelése szerint a véleménye milyen mértékben számít (%)

	Államelnökválasztáson a véleménye…		Parlamenti választásokon a véleménye…		Helyhatósági választásokon a véleménye…		Európai parlamenti választásokon a véleménye…	
	Nem számít	Számít	Nem számít	Számít	Nem számít	Számít	Nem számít	Számít
Biztos szavazó	39	66	30	57	30	59	34	60
Nem szavaz/ bizonytalan	61	34	70	43	70	41	66	40

A kérdőív keretében arra is rákérdeztünk, hogy a szavazás mellet milyen más lehetőségekkel számolnak, ha bizonyos döntéseket szeretnének befolyásolni, például a szemét tárolását, a műemlékvédelemmel vagy iskolával kapcsolatos problémákat – a kérdésre több választ is megjelölhettek. A válaszokból kiderült, hogy 85 százalékuk csoportosan lépne fel, ha ilyen döntéseket szeretne befolyásolni, és 73 százalék egyénileg. A csoportos fellépések között a leggyakoribb a barátok, ismerősök segítségének kérése (74 százalék), ezt követik – jelentősen elmaradva az első opciótól– a szakmai szervezetek és egyházak (38 százalék), majd a politikai pártok (15 százalék). Az egyéni fellépések között az egyszerű tiltakozás (43 százalék) és az ügyvédhez fordulás (38 százalék) jelenik meg legnagyobb arányban, ennél kevesebben vennék fel egyénileg a kapcsolatot politikai vezetőkkel vagy a sajtóval (20 százalék), erőszakosan pedig 8 százalék lépne fel. A felállított sorrendből is látható a politikusokkal és pártokkal szembeni bizalmatlanság.

18.ábra Mit tennél annak érdekében, hogy befolyásolj egy olyan döntést, amely téged is érint? Olyan ügyekre gondolj, mint például szemét tárolása, műemlékvédelem vagy iskolaügy. (%)

Nem meglepő tehát, hogy amikor az intézményekbe vetett bizalomról fejthették ki véleményüket egy 4-es skála segítségével (egyáltalán nem, kis mértékben, bizonyos mértékben vagy teljes mértékben megbízik az egyes intézményekben), a politikusok kerültek az utolsó helyre a sorban: a megkérdezettek mindössze 9 százaléka bízik meg teljesen vagy bizonyos mértékben a politikusokban. Ezzel szemben leginkább az Európai Unióban (62 százalék), az egyházban (60 százalék), a diákszervezetekben (59 százalék) és a hadseregben (59 százalék) bíznak meg a diákok, a rendőrségben (47 százalék), a helyi önkormányzatokban (42 százalék) és a Korrupcióellenes Ügyészségben (34 százalék) pedig ennél jelentősen kevesebben. Nem éri el a 30 százalékot azok aránya, akik megbíznak (bizonyos vagy teljes mértékben) az államelnökben (29 százalék), a Kormányban (24 százalék) vagy a Parlamentben (23 százalék).

19.ábra Azok aránya, akik bizonyos vagy teljes mértékben megbíznak a következő intézményekben (%)

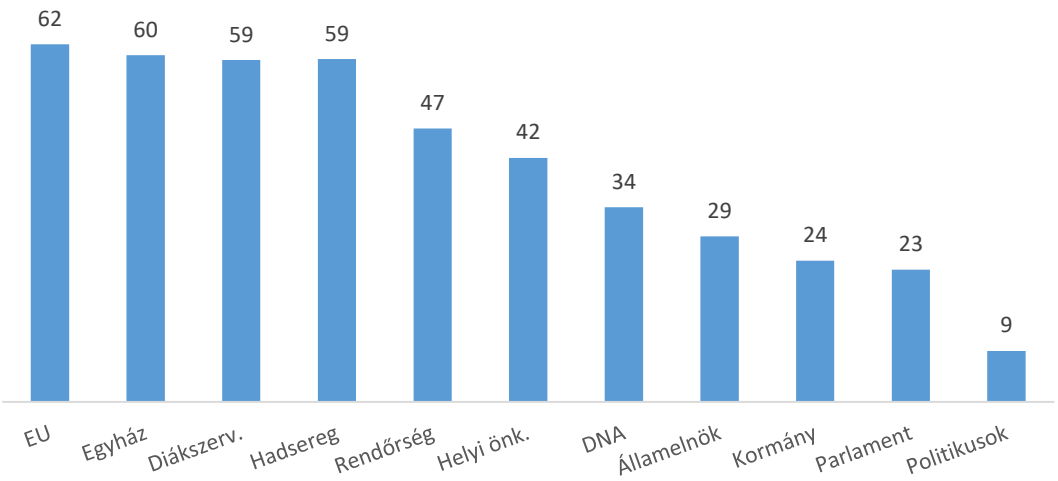

Szintén bizalmatlanságról árulkodik, hogy egy 5-ös korrupciós skálán, ahol tizenegy intézményt pontozhattak, és az 1-es jelentette azt, hogy egy intézményre egyáltalán nem jellemző a korrupció, az 5-ös pedig azt, hogy rendkívül jellemző, az értékek átlaga minden esetben meghaladja a 2,5-öt. Sőt, a Korrupcióellenes Ügyészség (átlag: 2,6) és az egyház (átlag: 2,7) kivételével minden más intézménynél ez az átlag 3,0-3,7 közötti lett. Legkorruptabbnak azokat az intézményeket értékelték, amelyekben – mint az fentebb kiderült– legkevésbé bíznak meg: a Kormányt (3,7), a politikai pártokat (3,6), a Parlamentet (3,5) és az államelnöki hivatalt (3,5). Ezeket követi a rendőrség (3,4), az igazságszolgáltatás (3,3), az önkormányzatok (3,1), az üzleti szektor (3,1) és az egészségügy (3,0).

20.ábra Mennyire jellemző szerinted a korrupció az alábbi intézményekben, területeken? (átlag, 1-től 5-ig terjedő skála, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem jellemző, az 5-ös pedig azt, hogy rendkívül jellemző)

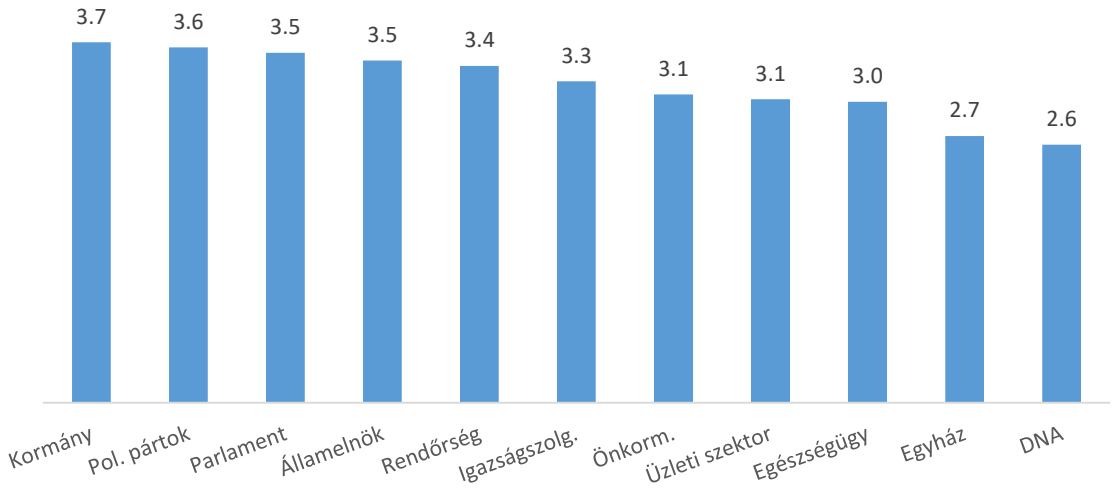

A diákok 64 százaléka tartotta fontosnak a jó állampolgár esetében, hogy legyen aktív a közösség ügyében, az önkéntes munkát viszont az utolsó előtti helyre sorolták (52 százalék vélte fontosnak). A szervezeti tagság terén elmondható, hogy az aktivitás nem elenyésző: összességében a diákok 36 százaléka tagja valamilyen szervezetnek. Ugyanakkor elmondható, hogy jelentős különbségek vannak az előző tanévben elért tanulmányi eredmények, a szülők legmagasabb iskolai végzettsége, nem és osztálytípus függvényében. Amint a 21. ábrán látható, az előző tanévben elért médiával és a szülők végzettségével egyenesen arányosan nő a diákok szervezeti tagsága (5-7,99 média: 26 százalék, 8-8,99 média: 39 százalék, 9-10 média: 44 százalék; mindkét szülő alapfok: 31 százalék, legalább egyik szülő középfok: 38 százalék, legalább egyik szülő felsőfok: 41 százalék). Ugyanakkor kijelenthető, hogy a lányok nagyobb aktivitást mutatnak ezen a téren: míg a lányok 40 százaléka tagja egy szervezetnek, addig a fiúknál ez az arány 33 százalék. Osztálytípus szerint az elméleti (42 százalék) és vokacionális

(39 százalék) osztályokba járók bizonyultak aktívabbaknak, őket követik a technikumok tanulói (34 százalék), a szakiskolások (24 százalék) viszont valamelyest elmaradnak ebből a szempontból társaiktól.

21.ábra Azok aránya, akik rendelkeznek szervezeti tagsággal (%)

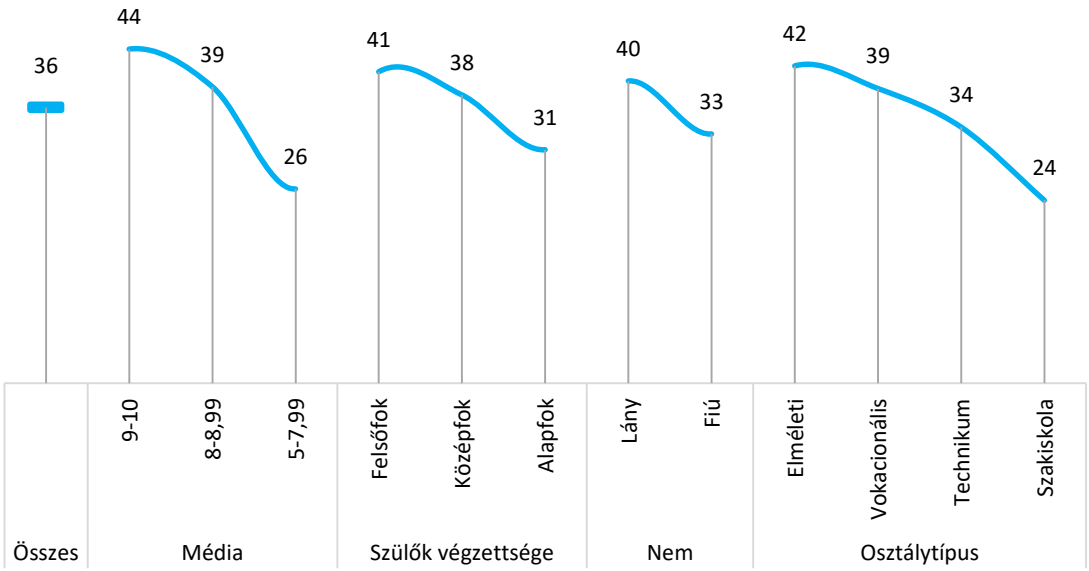

Az ifjúsági szervezetek bizonyultak a legnépszerűbbeknek, ilyen szervezetek keretében a megkérdezett diákok 35 százaléka tevékenykedik. Ezt követik a vallási (20 százalék) és sport (19 százalék) szervezetek, majd a hagyományőrző (13 százalék) és oktatási (11 százalék) célt betöltők. Ennél kevesebben mutatnak érdeklődést a kulturális (8 százalék), szabadidős (8 százalék) és szociális (7 százalék) jellegű szervezetek iránt, környezetvédelmi és politikai szervezeteknek pedig a diákok csak 4 százaléka, illetve 2 százaléka tagja. 1 százalék valamilyen más szervezetnél aktív. Meg kell jegyezni, hogy voltak esetek, ahol egy diák több szervezetet is megjelölt.

22.ábra Milyen típusú szervezetek munkájába kapcsolódnak be (%, N=1175 a felsorolt szervezetek. Előfordult, hogy egy diák több szervezetnek is tagja)

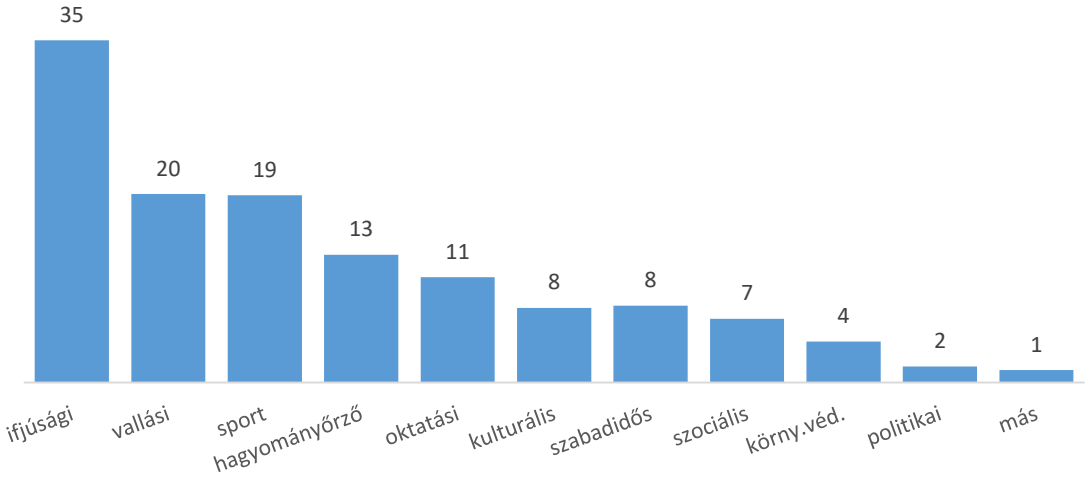

Szintén civil aktivitásra vall az, hogy a diákok szívesen kapcsolódnának be különböző aláírásgyűjtési akciókba. Osztálytípus szerint különbségek jelentkeznek ebben a kérdésben is, viszont minden esetben legtöbben akkor gyűjtenének aláírásokat, ha a cél a diákok szociális helyzetének javítása (diákszervezetek kezdeményeznek petíciót, hogy a kormány javítson a diákok szociális helyzetén: 27 százalék), ezt követi a levegőszennyező vegyi kombinátok bezárása (23 százalék), végül pedig az, hogy a nők megfelelő arányban legyenek képviselve a Palamentben (12 százalék). Az elméleti-, vokacionális osztályok és technikumok tanulóinál az első esetben 27-30 százalék között mozog azok aránya, akik részt vennének az aláírásgyűjtésben, a levegőszennyezés megállítását célzó petíció esetében 22-26 százalékuk kapcsolódna be, végül pedig 12-16 százalék támogatná a nők parlamenti képviseletének növelését célzó akciót. Ebben a kérdésben (is) a szakiskolások marad el valamelyest a többiektől: az ők esetükben az érdeklődők aránya 6-17 százalék között mozog (diákok szociális helyzetének javítása: 17 százalék, vegyi kombinátok bezárása: 14 százalék, nők parlamenti képviselete: 6 százalék).

23.ábra Mit tennél, ha értesülnél a következő aláírásgyűjtési akciókról? (%)

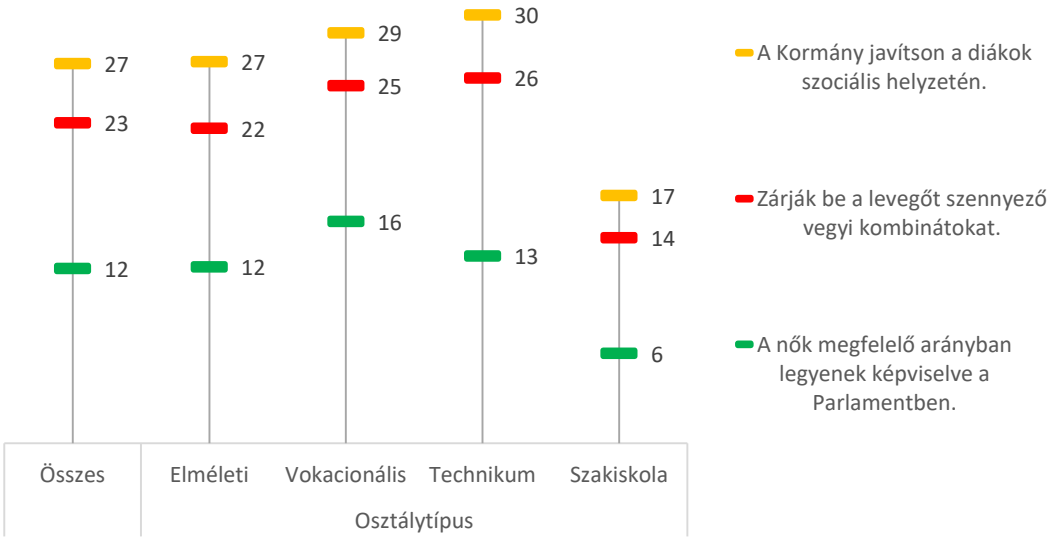

Egy másik módja a döntések befolyásolásának a tüntetéseken való részvétel. Ilyen megmozdulásokon összesen a megkérdezettek 10 százaléka vett már részt (257 diák). Az aktivitásnak ezen megnyilvánulása nagyban függ a település nagyságától: a 300 ezernél nagyobb lakosságú településeken a fiatalok 17 százaléka vonult már legalább egyszer utcára, a 100-200 ezer lakosú városokban tanulók 11 százaléka, a 100 ezer fő alattiakban pedig mindössze 8 százalék.

24.ábra Azok aránya, akik vettek már részt tüntetésen (%)

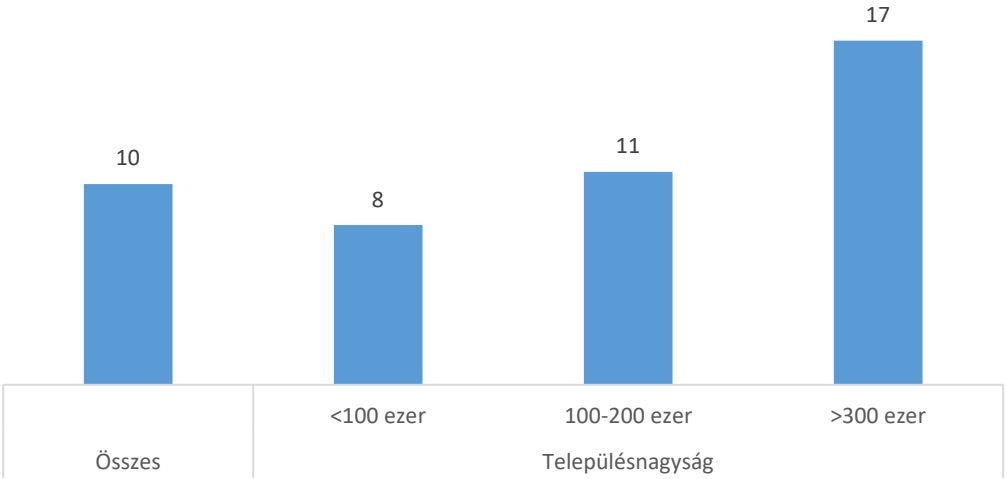

A tüntetéseken résztvevő diákok leginkább az oktatással és iskolák fennmaradásával kapcsolatos ügyekbe szerettek volna beleszólni azzal, hogy utcára vonultak (22 százalék). A felsorolt tüntetések 15 százaléka autonómiával vagy magyarsággal kapcsolatos volt, további 15 százalék kormányellenes és korrupcióellenes tüntetés, 10 százalék pedig környezetvédelem miatti demonstráció. 21 százalék más okból tiltakozott (például „feminista tüntetés", „az oltások kötelezővé tétele ellen", „LGBT jogok és szexuális szabadság", „hogy visszaadják egy családnak a gyerekeit"), 21 százalék pedig bejelölte, hogy vett már részt élete során tüntetésen, de nem válaszolt a nyílt kérdésre, ahol kifejthette ennek típusát. Akárcsak a szervezeti aktivitás esetében, ennél a kérdésnél is előfordult, hogy ugyanaz a diák több tüntetésen is részt vett.

25.ábra Amennyiben vett már részt tüntetés(ek)en, milyen tüntetés volt ez? (%, N=265 a felsorolt tüntetések. Előfordult, hogy egy diák többet is felsorolt)

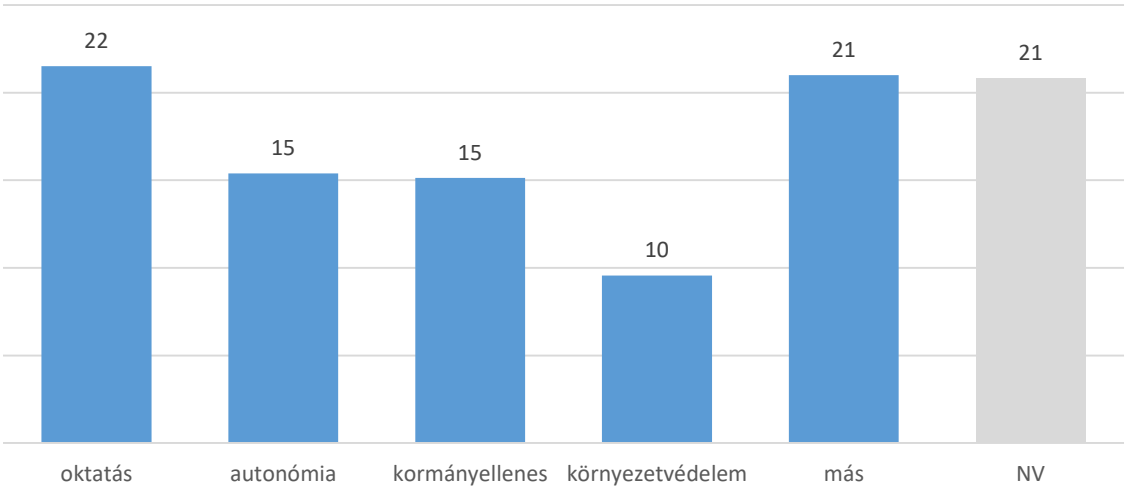

Mindemellett megfigyelhető az is, hogy a megkérdezettek jelentős része, ha nem is vett részt, értesült ilyen megmozdulásokról, hallott különböző tüntetésekről. Ennél a kérdésnél is

tapasztalható összefüggés a település nagysága és a tüntető ismerősök aránya között: minél nagyobb a város lakossága, ahol az iskola működik, annál valószínűbb, hogy a fiatalnak van ilyen ismerőse. Azon diákok esetében, akik nem vettek (még) részt tüntetéseken, 45-61 százalék közötti azok aránya, akiknek van utcára vonuló ismerőse.

11.táblázatTüntetéseken való részvétel annak függvényében, hogy van-e ismerőse, aki utcára vonult – településnagyság szerint (%)

	<100 ezer		100-200 ezer		>300 ezer	
	Vett már részt tűntetésen	Nem vett részt	Vett már részt tűntetésen	Nem vett részt	Vett már részt tűntetésen	Nem vett részt
Van ismerőse, aki vett már részt tűntetésen	93	**45**	90	**51**	96	**61**
Nincs ilyen ismerőse	7	55	10	49	4	39

4. Interetnikus viszonyok

Végül szükségesnek tartottuk megkérdezni a diákokat az interetnikus viszonyokról is, a magyarok és románok, illetve a magyarok és romák közötti kapcsolatról. Az alábbi 26. ábrán látható, hogy a többség konfliktusosnak tartja mindkét viszonyt: a megkérdezettek kétharmada vélekedik így a magyar-román viszonyról, fele pedig a magyar-roma viszonyról. Az utóbbi esetben nem azért alacsonyabb ez az arány, mert jelentősen többen gondolkodnak együttműködéses kapcsolatban (magyar-román: 13 százalék, magyar-roma: 15 százalék), hanem a kölcsönös érdektelenségről beszámolók aránya magasabb (magyar-román: 20 százalék, magyar-roma: 32 százalék).

26.ábra Az alábbi kifejezések közül melyik jellemzi legjobban a románok és magyarok viszonyát általában Romániában? Hát a magyarok és romák viszonyát? (%)

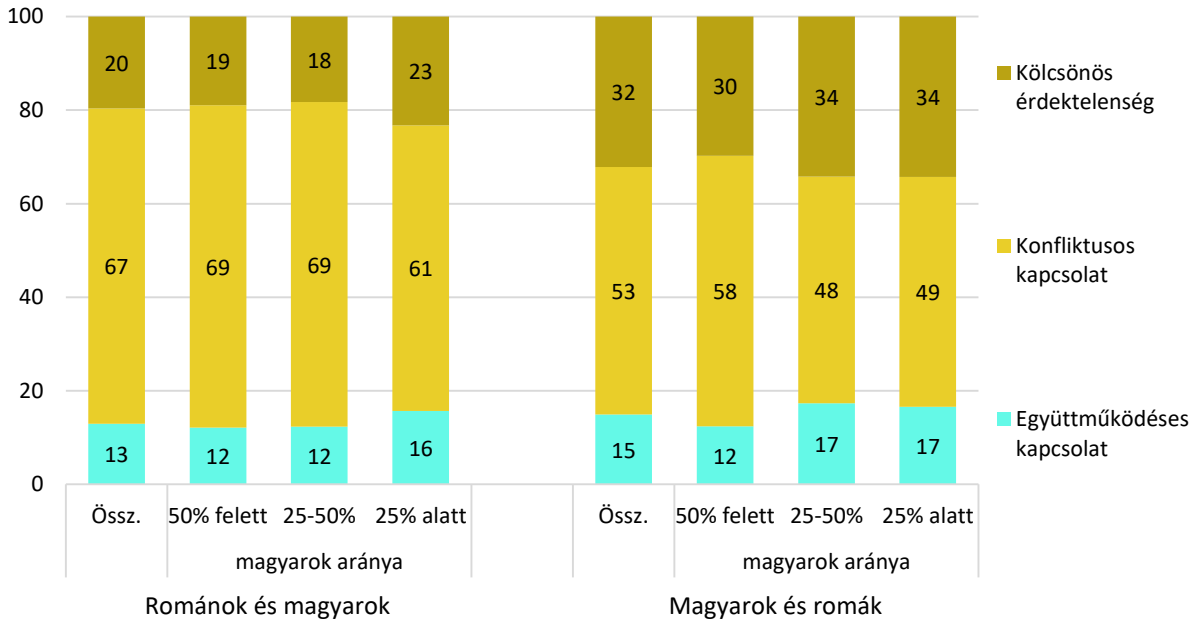

Ugyanakkor, ha a települések etnikai összetétele szerint vesszük górcső alá az adatokat, megfigyelhetjük, hogy mindkét esetben van egy kategória, amely valamelyest eltér a másik kettőtől. A magyar-román viszony tekintetében azokon a településeken, ahol a magyarok aránya a 25 százalékot sem éri el, a diákok alacsonyabb arányban vélik konfliktusosnak a kapcsolatot (konfliktusos: 61 százalék, együttműködéses: 16 százalék, kölcsönös érdektelenség: 23 százalék), mint a tömbtelepüléseken (konfliktusos: 69 százalék, együttműködéses: 12 százalék, kölcsönös érdektelenség: 19 százalék) vagy ott, ahol a magyarok aránya 25-50 százalék között van (konfliktusos: 69 százalék, együttműködéses: 12 százalék, kölcsönös érdektelenség: 18 százalék). A magyar-roma kapcsolat értékelésében a

magyar többségű települések diáksága (konfliktusos: 58 százalék, együttműködéses: 12 százalék, kölcsönös érdektelenség: 30 százalék) tér el a másik két kategóriától (25-50 százalékos magyar arány - konfliktusos: 48 százalék, együttműködéses: 17 százalék, kölcsönös érdektelenség: 34 százalék; 25 százalék alatti magyar arány - konfliktusos: 49 százalék, együttműködéses: 17 százalék, kölcsönös érdektelenség: 34 százalék), ebben az esetben ők azok, akik rosszabb viszonyról számolnak be, mint társaik.

Emellett, a felmérésből kiderül, hogy a diákok háromnegyede úgy gondolja, a kisebbségek túl kevés joggal rendelkeznek, 21 százalék elégedett a mostani helyzettel (*a kisebbségek pont annyi joggal rendelkeznek, amennyi szükséges*), 4 százalék pedig azt állítja, a kisebbségek túl sok joggal rendelkeznek.

27.ábra Hogyan értékeli a kisebbségi jogokat Romániában? (%)

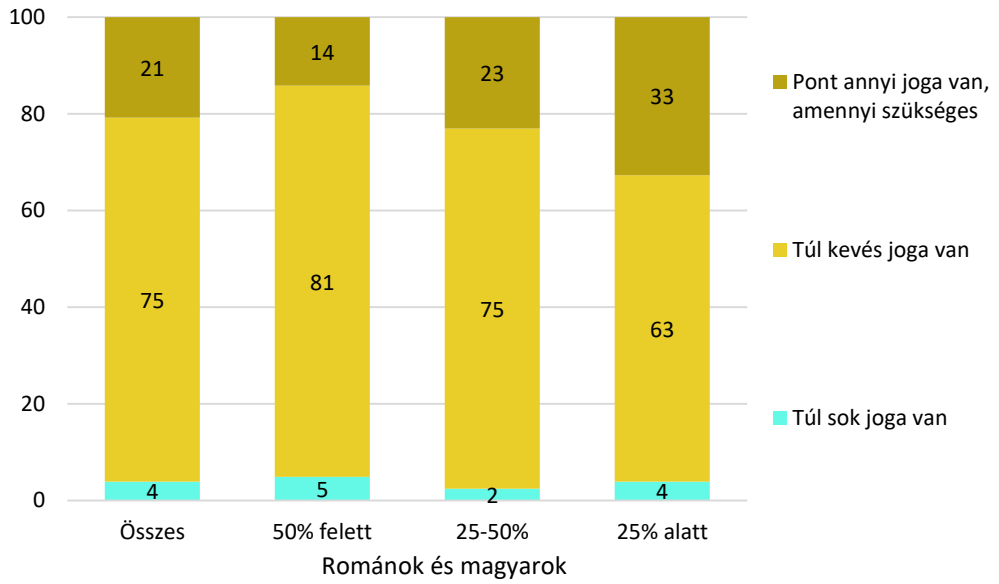

Amennyiben ezt a kérdést is a települések etnikai arányának függvényében vizsgáljuk meg, kijelenthetjük, hogy az elégedetlenség arányosan növekszik a magyarok arányával a településen: olyan településeken, ahol a magyarok aránya 25 százalék alatt van, 63 százalék véli úgy, hogy a kisebbségek túl kevés joggal rendelkeznek (pont annyi joggal, amennyi szükséges: 33 százalék, túl sok joggal: 4 százalék), 25-50 százalékos magyar lakosságú településeken a diákok háromnegyede (pont annyi joggal, amennyi szükséges: 23 százalék, túl sok joggal: 2 százalék), magyar többségű településeken pedig 81 százalék elégedetlen (pont annyi joggal, amennyi szükséges: 14 százalék, túl sok joggal: 5 százalék).

IV. Összegzés

A politikával és közélettel kapcsolatos kérdésekben a tévé és a híradó az erdélyi magyar 17-18 évesek fő információforrása, más tevékenységeket (beszélgetés, olvasás politikáról, esetleg vitatkozás) inkább az elméleti osztályban tanulók végeznek, legalacsonyabb arányban pedig a szakiskolások. Megfigyelhető, hogy a politika sem a családban, sem a baráti körben nem tartozik a leggyakoribb témák közé, azonban, ha mégis ezzel kapcsolatos kérdés merül fel, jellemzően a családhoz fordulnak. Érdekesség, hogy míg a vokacionális, technikumi és szakiskolai osztályoknál a barátokkal és tanárokkal közel ugyanolyan arányban beszélgetnek politikával kapcsolatos kérdésekről, az elméleti osztályosoknál a barátok szerepe kiemeltebb ezen a téren a tanárokénál. Ők azok, akik több politikával kapcsolatos eseményt követnek, annak függvényében pedig, hogy mekkora a magyarok aránya a településen, a 25-50 százalékos magyar jelenlétű városok iskoláiban bizonyultak érdeklődőbbeknek a diákok. Többnyire a belföldi hírek keltették fel az érdeklődésüket: a választások, a Kormánnyal kapcsolatos hírek és egyéb, Romániában zajló események. Összességében a megkérdezettek 37 százaléka egyetlen eseményt sem követett az utóbbi időben.

A hírekben hallottak, illetve a családban, baráti körben, esetenként az iskolában szerzett információk alapján a diákok többsége azt a következtetést vonja le, hogy a politika negatív töltetű szavakkal asszociálható (*korrupció, hazugság, lopás, csalás, igazságtalanság* stb.), és főleg a politikusokkal és pártokkal, valamint a Kormánnyal, Parlamenttel és az államelnökkel szemben bizalmatlanok. Ezzel szemben az Európai Unióban, az egyházakban, diákszervezetekben és a hadseregben inkább megbíznak. Románia helyzetét a megkérdezettek több mint 60 százaléka 5-ös alattira értékeli egy 1-től 10-ig terjedő skálán, ahol az 1-es a teljes mértékű elégedetlenséget, a 10-es pedig az abszolút elégedettséget jelenti. Továbbá, megfigyelhető, hogy a fejlettség és a demokrácia működése szempontjából is egy 14 országot tartalmazó listán az utolsó helyek egyikére sorolják Romániát: szerintük csak a Moldvai Köztársaság és Etiópia fejletlenebb, illetve India és Etiópia kevésbé demokratikus Romániánál. Az Amerikai Egyesült Államok vezeti a listát mindkét téren, azonban látható, hogy a két kifejezést (*fejlettséget* és *demokráciát*) nem teszik egyenlővé, Oroszországot és Kínát is jelentősen fejlettebbnek vélik, mint demokratikusnak.

A demokráciát leginkább politikai szempontokkal azonosítják: a politikai szabadságjogokat, az állampolgári részvételi jogot és a törvény előtti egyenlőséget tartják a demokrácia legfőbb jellemzőinek, érdekesség azonban, hogy a többpártrendszert kisebb arányban tartják fontosnak. A gazdasági szempontok (*javuló gazdasági viszonyok, alacsony*

munkanélküliség) is csak a lista második felében kapnak helyet, ennek vélhetően egyik oka az, hogy sokan Kína fejlettségét példaértékűnek vélik. A felsorolt jellemzők közül a tiszta állam (*nincs korrupció*) került az utolsó helyre. Ugyanakkor elmondható, hogy a megkérdezettek 15 százaléka inkább egy diktatórikus politikai rendszert tartana eredményesnek Romániában, mintsem egy demokratikusat. Ennél a kérdésnél megfogalmazódik a rend igénye, a jelenlegi intézmények és az embertársak iránti bizalmatlanság, és szintén megjelenik Kína mint követendő példa. Szükséges kiemelni, hogy a diákok a romániai demokráciáról többször is feltételes módban beszélnek, tehát egyesek úgy vélik, jelenleg az országban nem egy demokratikus rendszer működik. Ellentmondások is előfordulnak: a diktatórikus rendszert választók közel fele gondolja úgy, hogy az országban a helyzet összességében javult az 1989 előtti időszakhoz képest. Valószínűsíthető, hogy ezek a fiatalok egy másféle diktatúrát képzelnek el, amelynek fő célja megteremteni a *„rendet”* a társadalomban.

A rend igénye körvonalazódik az ideális állampolgár tulajdonságaira vonatkozó kérdésnél is, hiszen ebben az esetben a törvények betartása jelentősen kiemelkedik a listán felsorolt többi tulajdonság közül. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy míg a kötelezettségekre, főleg a törvények betartására és a választásokon való részvételre inkább az elméleti osztályokba járók fektetnek hangsúlyt, addig a társadalmi-szociális szempontokat (*támogassa a szegényebbeket, vegyen részt önkéntes munkában*) ők tartják a legkevésbé fontosnak. Az aktív politizálás utolsó helyre sorolásából is érezhető, hogy összességében a politikát és politizálást mint olyat elutasítják. Amennyiben egy őket érintő kérdést szeretnének befolyásolni, leginkább az informális környezethez fordulnának, és barátok, ismerősök támogatását kérnék egy csoportos fellépéshez, mintsem politikusok vagy pártok segítségéért folyamodnának.

A választási részvételt, szervezeti tagságot, tüntetéseken való részvételt, illetve petíciókba való bekapcsolódást vizsgálva elmondható, hogy az aktivitás nem marad el: a diákok 61 százaléka venne részt a választások legalább egy formáján (államelnöki, parlamenti, helyhatósági vagy EP-választásokon), 36 százalék tagja valamilyen szervezetnek, 10 százalék vett már részt élete során tüntetéseken, és 43 százalék segítene aláírást gyűjteni legalább egy petíció esetében (a Kormány javítson a diákok szociális helyzetén: 27 százalék, zárják be a levegőszennyező vegyi kombinátokat: 23 százalék, a nők megfelelő arányban legyenek képviselve a Parlamentben: 12 százalék). Megfigyelhető, hogy a diákok aktivitását befolyásolja az, hogy környezetükben milyen mintákkal találkoznak: amennyiben a családtagok előzőleg nem vettek részt a választásokon, vagy a diák nem rendelkezik ezzel az információval, kisebb eséllyel fog urnához járulni 18. életévét betöltve, mint akkor, ha szülei előzőleg elmentek szavazni. Hasonlóan, a tüntetéseken résztvevő diákoknak magas arányban van olyan ismerősük,

aki hasonlóképpen járt el. A petíciókba való bekapcsolódás, (nem politikai) szervezeti tagság, illetve tüntetéseken való részvétel arról árulkodik, hogy bár sok esetben a fiataloknak negatív véleményük van a politikáról, esetleg elfordulnak tőle, az őket érintő ügyekbe igyekeznek bekapcsolódni.

Végül elmondható, hogy a fiatalok többsége úgy véli, a kisebbségek túl kevés joggal rendelkeznek, összességében pedig a román-magyar viszonyt nagyobb arányban ítélik konfliktusosnak, mint a roma-magyar viszonyt (67 százalék, illetve 53 százalék). Az utóbbi viszonyt harmaduk kölcsönös érdektelenséggel jellemzi, tehát egyik esetben sem számítanak együttműködésre a diákok.

V. Táblázatok és ábrák listája

1. Táblázatok

1.táblázat A kérdőív témakörei és a hozzá tartozó kérdések 6
2.táblázat A lekérdezés tanévében működő osztályok és a lekérdezett osztályok száma 8
3.táblázat A beiskolázott és lekérdezett magyar diákok száma osztálytípus szerint 9
4.táblázat Lekérdezett diákok aránya súlyozás után 9
5.táblázat Mi az első szó, ami eszedbe jut a politikáról? 13
6.táblázat Szükség van-e parlamentre, illetve milyen irányban változott a helyzet Romániában annak függvényében, hogy milyen politikai rendszert tartanának működőképesebbnek jelenleg (%) 24
7.táblázat Azok aránya, akik szerint az alábbiak nagy vagy teljes mértékben a demokráciához tartoznak – településnagyság szerint (%) 25
8.táblázat Azok aránya, akik szerint a következők inkább fontosak vagy nagyon fontosak ahhoz, hogy valaki jó állampolgár legyen (%) 28
9.táblázat Választásokon való részvételi szándék annak függvényében, hogy a család előzőleg elment-e szavazni (%) 29
10.táblázat Választásokon való részvételi szándék annak függvényében, hogy elképzelése szerint a véleménye milyen mértékben számít (%) 30
11.táblázat Tüntetéseken való részvétel annak függvényében, hogy van-e ismerőse, aki utcára vonult – településnagyság szerint (%) 36

2. Ábrák

1.ábra Osztálytípus szerinti eloszlás (%) ... 10
2.ábra Nem szerinti eloszlás (%) ... 11
3.ábra Településtípus szerinti eloszlás (%) ... 11
4.ábra Az előző tanévben elért tanulmányi átlag szerinti eloszlás (%) ... 12
5.ábra A szülők végzettsége szerinti eloszlás (%) ... 12
6.ábra Legfontosabb témák a családban és a baráti körben (%) ... 14
7.ábra Kikkel szoktál politikával kapcsolatos kérdésekről beszélni? (%) ... 15
8.ábra Foglalkozol-e a következő politikával kapcsolatos tevékenységekkel? Azok aránya, akik ezt napi, heti vagy havi rendszerességgel teszik (%) ... 16
9.ábra Azok aránya, akik megemlítettek legalább egy politikával kapcsolatos eseményt (%), illetve a felsorolt események száma (átlag) ... 18
10.ábra Milyen típusú eseményeket követnek (%) ... 19
11.ábra 1-től 10-es skálán mennyire elégedett Románia mai helyzetével? (%) ... 20
12.ábra Elégedettség Románia helyzetével, valamint fejlettség és demokrácia működésének értékelése (átlagok) ... 21
13.ábra Összességében milyen irányban változott a helyzet Romániában az 1989 előtti időszakhoz képest? (%) ... 22
14.ábra Véleményed szerint szükség van-e parlamentre, vagy meg lennénk nélküle is? (%) ... 22
15.ábra Szerinted milyen politikai rendszer működne manapság jobban Romániában? (%) ... 22
16.ábra A fejlettség és a demokrácia értékelése az egyes országokban (átlag, 0-tól 10-ig terjedő skála, ahol a 0 azt jelenti, hogy legkevésbé fejlett/legkevésbé működik jól a demokrácia és a 10-es azt, hogy legfejlettebb/legjobban működik a demokrácia) ... 26
17.ábra Azok aránya, akik feltételezve, hogy betöltötték 18. életévüket, és jövő vasárnap választásokat rendeznének, részt vennének (%) ... 29
18.ábra Mit tennél annak érdekében, hogy befolyásolj egy olyan döntést, amely téged is érint? Olyan ügyekre gondolj, mint például szemét tárolása, műemlékvédelem vagy iskolaügy. (%) ... 31
19.ábra Azok aránya, akik bizonyos vagy teljes mértékben megbíznak a következő intézményekben (%) ... 31
20.ábra Mennyire jellemző szerinted a korrupció az alábbi intézményekben, területeken? (átlag, 1-től 5-ig terjedő skála, ahol az 1-es azt jelenti, hogy egyáltalán nem jellemző, az 5-ös pedig azt, hogy rendkívül jellemző) ... 32
21.ábra Azok aránya, akik rendelkeznek szervezeti tagsággal (%) ... 33
22.ábra Milyen típusú szervezetek munkájába kapcsolódnak be (%, N=1175 a felsorolt szervezetek. Előfordult, hogy egy diák több szervezetnek is tagja) ... 33
23.ábra Mit tennél, ha értesülnél a következő aláírásgyűjtési akciókról? (%) ... 34
24.ábra Azok aránya, akik vettek már részt tüntetésen (%) ... 35
25.ábra Amennyiben vett már részt tüntetés(ek)en, milyen tüntetés volt ez? (%, N=265 a felsorolt tüntetések. Előfordult, hogy egy diák többet is felsorolt) ... 35
26.ábra Az alábbi kifejezések közül melyik jellemzi legjobban a románok és magyarok viszonyát általában Romániában? Hát a magyarok és romák viszonyát? (%) ... 37
27.ábra Hogyan értékeli a kisebbségi jogokat Romániában? (%) ... 38